

Jaarverslag 2023

knag^o

KONINKLIJK NEDERLANDS AARDRIJKSKUNDIG GENOOTSCHAP

Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap

Weg der Verenigde Naties 1

3527 KT Utrecht

Telefoon: 030 4100510

E-mail: info@knag.nl

Website: geografie.nl

Inhoud

Inhoud	3
Woord van de voorzitter	5
1. Organisatie	7
1.1 KNAG	7
1.1.1 Historie en koloniaal verleden	8
1.2 Bestuur en medewerkers.....	9
1.3 Archief, kaarten- en atlasbeheer	10
1.4 KNAG Afdelingen, Commissies en Kringen.....	11
1.5 Samenwerkingsverbanden.....	12
1.6 Ledenwerving	13
1.7 Medailles	14
2. Activiteiten algemeen	15
2.1 Activiteiten 150 jaar KNAG	15
2.2 Activiteiten van Afdelingen, Commissies en Kringen.....	18
3. Activiteiten onderwijs.....	19
3.1 Onderwijslobby	19
3.1.1 Belangenbehartiging	19
3.1.2 Vertegenwoordiging	22
3.2 KNAG Onderwijsactiviteiten	23
3.3 Prijzen onderwijs	25
3.4 Onderwijssamenwerking	25
3.5 Lesmodules en onderwijsproducten	28
3.6 Geo Future School	29
4. Publicaties	31
4.1 Geografie.....	31
4.2 geografie.nl.....	32
4.3 TESH.....	33
4.4 Digitale nieuwsbrieven	34
4.5 Sociale media	34

Bijlagen:

I KNAG-leden en -tijdschriftabonnees

II Overzicht redacties

III Sociale media

IV Verzonden persberichten

V KNAG in het nieuws

VI Collage lustrumactiviteiten

VII Brief 'Loslaten toetsing wereldoriëntatie leidt tot vershraling'

VIII Brief 'Reactie op uw brief over wereldoriëntatie in toetsing voor het primair onderwijs'

Woord van de voorzitter

Onder het motto: 'een beeld zegt meer dan 1000 woorden', hier een greep uit de foto's van activiteiten rondom het 150 jarige jubileum van het KNAG. Als bijlage VI mijn zelfgebouwde collage van dit onvergetelijke lustrumjaar 2023. Dank aan allen – enthousiaste organisatoren en deelnemers.

Wat is het KNAG toch een heerlijke club!

Veronique Schutjens
Voorzitter KNAG-bestuur

1. Organisatie

1.1 KNAG

Het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap vormt het belangrijkste netwerk voor geografen en geografie in Nederland. Het KNAG is er voor alle geografen, docenten aardrijkskunde en voor diegenen die zich met het vakgebied geografie (aardrijkskunde) verbonden voelen. De vereniging is opgericht in 1873 en telt nu 2641 leden (bijlage I).

Het vakgebied geografie is essentieel voor beter begrip van de wereld. De leefgebieden van de mens en de natuurlijke omgeving staan onder toenemende druk, en de onderlinge samenhang binnen en tussen Nederland, Europa en de wereld wordt steeds belangrijker. Mensen krijgen steeds meer met elkaar te maken op aarde, nabij en veraf.

Geografie heeft een belangrijke inbreng bij maatschappelijke onderwerpen zoals duurzame ontwikkeling, milieu en natuur, erfgoed, bewoning, verkeer en vervoer, migratie, ruimtelijke ordening en openbaar bestuur. Denk ook aan het benadrukken van het economisch en innovatief belang van sectoren als energie, landbouw, water, infrastructuur, bouw, mobiliteit, navigatie en aardobservatie, multinationalaal ondernemen en internationaal zaken doen waarin geografie een grote rol speelt.

Geografie en al haar beoefenaars, in brede zin, hebben belang bij een grotere bekendheid en positieve beeldvorming van het vakgebied. Niet alleen vanwege de belangrijke inbreng bij maatschappelijke vraagstukken, maar ook om de positie van geografen op de arbeidsmarkt en het vak aardrijkskunde in het onderwijs te versterken.

Missie

Fungeren als ontmoetingsplatform voor leden en belanghebbenden voor het uitwisselen van ideeën, kennis en informatie over aardrijkskunde (AK) / geografie (Geo). De betekenis hiervan laten zien aan politiek, pers, publiek, opdat mensen rekening houden met elkaar en met de natuurlijke omgeving.

De KNAG-tijdschriften *Geografie*, TESH en de website geografie.nl houden leden op de hoogte van actuele ontwikkelingen in het vakgebied. Daarnaast houden vakgenoten uit een groot aantal sectoren en organisaties contact met elkaar via activiteiten als de KNAG Onderwijsdag, de GeoWeek en het tot stand brengen van het curriculum voor aardrijkskunde. Ten slotte profiteren leden van aantrekkelijke kortingen op studiedagen en publicaties.

In 2023 bestond het KNAG 150 jaar. Dit is grootst gevierd met door het jaar verspreid verschillende activiteiten voor zowel geografen werkzaam in het onderwijs en de wetenschap als praktijkgeografen. In dit jaarverslag komen deze activiteiten allemaal aan bod.

1.1.1 Historie en koloniaal verleden

Met haar 150 jaar bestaan heeft het KNAG een omvangrijke historie. Op [geografie.nl/knag/organisatie/historie](https://www.geografie.nl/knag/organisatie/historie) lees je wat het KNAG zoal ondernomen heeft. Dit zijn niet enkel mooie dingen. De expedities uit de beginjaren van het genootschap hadden een sterk koloniaal karakter. Het huidige KNAG-bestuur zei hierover in 2023 het volgende:

Geografen hebben op veel verschillende plekken de wereld onderzocht en in kaart gebracht. Dit bracht de belangrijke verantwoordelijkheid met zich mee om elke gemeenschap, waar ook ter wereld, met waardigheid, eerlijkheid, gelijkheid en respect voor de lokale culturele context te behandelen. Het KNAG erkent dat het genootschap niet altijd ieders verhalen heeft gehoord en op waarde heeft geschat. Ook wordt erkend dat niet altijd alle gemeenschappen waarmee contact is geweest, met respect, waardigheid, eerlijkheid en gelijkheid zijn behandeld.

Om het geografisch verhaal te vertellen, ziet het KNAG de geschiedenis van het genootschap met ook kolonialisme, racisme, seksisme en andere vormen van onrechtvaardigheid onder ogen. Hoewel ook wetenschappelijke principes en nieuwgierigheid een rol speelden, was het doel van geografische ontdekkingsreizen sterk gerelateerd aan politieke en economische belangen. Geografische kennis en kaartmateriaal zijn daardoor mede verbonden met het economisch of politiek gewin inherent aan het koloniale systeem. Deze belangrijke aspecten van de KNAG geschiedenis zijn pijnlijk en het KNAG betuigt spijt aan wie onrecht is aangedaan.

KNAG-bestuur, januari 2023

1.2 Bestuur en medewerkers

Het bestuur van het KNAG bestaat uit zes geografen met diverse achtergronden binnen praktijk, wetenschap en onderwijs. Zij komen regelmatig bijeen of hebben contact om het beleid van de vereniging te bespreken, lopende zaken door te nemen en doelstellingen voor de toekomst te bepalen.

prof. dr. Veronique Schutjens	voorzitter
Elly Loman	penningmeester
dr. Marian Blankman	
dr. Willem Boterman	
dr. Wim Hoek	
Hanna Lára Pálsdóttir	

De dagelijkse werkzaamheden van het KNAG worden uitgevoerd door medewerkers op het bureau.

Marcel Broekhuizen	financieel en administratief medewerker
Jaimy van Dijk	projectmedewerker lustrum
Annelet Harts-Broekhuis	vrijwilliger archief <i>(tot juli 2023)</i>
Tara Hof	redactie-assistent TESSG <i>(per 15 oktober 2023)</i>
Gemmeke van Kempen	eindredacteur <i>Geografie</i>
Teuntje Kragtwijk	projectmedewerker GeoWeek <i>(1 maart tot 1 juni 2023)</i>
Ronald Kranenburg	hoofd- en beeldredacteur <i>Geografie</i>
Lonneke Metselaar	projectcoördinator basisvaardigheden <i>(per 1 augustus 2023)</i>
Anna Nauta	administratief medewerker
Eelko Postma	directeur-secretaris
Jim Pouli	vervangend webredacteur <i>(per 1 september 2023)</i>
Esmée Steenwinkel	onderwijscoördinator
Tess de Vries	redactie-assistent TESSG <i>(tot 1 oktober 2023)</i>
Nick Wenneker	Geo Future School/medewerker onderwijs
Florien Willems	webredacteur geografie.nl

1.3 Archief, kaarten- en atlasbeheer

In 1967 fuseerde het KNAG met de Geografische Vereniging in Nederland en de Nederlandse Vereniging voor Economische en Sociale Geografie. Het omvangrijke KNAG-archief over de periode 1873-1967 werd in 1990 opgenomen in Het Utrechts Archief (voormalig Rijksarchief Utrecht). Beschikbare stukken betreffende de twee fusiegenoten zijn als gedeponeerde archieven in de inventarisbeschrijving opgenomen (Rijksarchief Utrecht, Inventaris nr. 74).

De opeenvolgende verhuizingen van het KNAG-bureau maakten het noodzakelijk ook het KNAG-archief vanaf 1968 te ordenen en deponeren bij Het Utrechts Archief. Een deel van de stukken over de periode 1967-1987 was daar al ondergebracht. Alle andere stukken en die over de vervolgperiode tot 2003 zijn dankzij het geweldige werk van Annelet Harts-Broekhuis voor het 150-jarig KNAG-lustrum in 2023 (sinds 2016 geïnventariseerd, geordend en beschreven) verhuisd naar de definitieve plek aan de Alexander Numankade 199 in Utrecht.

Dat geldt ook voor de bij het KNAG gedeponeerde archieven van stichtingen die met het KNAG gelieerd waren/zijn (bijvoorbeeld van het Informatie en Documentatiecentrum voor de Geografie van Nederland (IDG), Stichting Geografenwerk (SGW), Stichting Aardrijkskunde Olympiade Nederland, Stichting First International Geography Competition).

De keuze voor archivering tot en met 2003 hangt samen met de hoge mate van digitalisering van het KNAG-archief vanaf dat jaar.

Verder is in het lustrumjaar door Het Utrechts Archief gewerkt aan de conservering en digitalisering van het archief van het KNAG over de periode 1873-1967. Vanaf eind 2023 is het archief voor iedereen online toegankelijk, inclusief ruim 62.000 hoogwaardige scans. Uit de genoemde periode zijn onder meer uitvoerige dossiers van 60 expedities die de KNAG tot 1959 organiseerde te vinden. Hierin zijn bijvoorbeeld reisverslagen, opmetingen, kaarten en foto's opgenomen. Deze informatie is van grote betekenis voor onderzoekers uit binnen én buitenland, met name de voormalige koloniale gebieden van Nederland. Dit project werd uitgevoerd met ondersteuning van Metamorfoze, het nationale programma voor het behoud van papieren erfgoed.

De kaarten- en atlascollectie van het KNAG is ondergebracht bij Allard Pierson / De Collecties van de Universiteit van Amsterdam.

Reinder Storm is conservator van de collectie.

1.4 KNAG Afdelingen, Commissies en Kringen

Onder het KNAG vallen afdelingen, commissies en kringen. Deze richten zich op een bepaald thema binnen de geografie of binnen het KNAG, of zijn actief in een specifieke regio. In paragraaf 2.2 staan de uitgevoerde activiteiten.

Afdeling Historische Geografie

dr. Mark Bokhorst
prof. dr. Hans Renes (op 28 september 2023 overleden)

Bestuur Afdeling Onderwijs (BAO)

Roeland van Westerop – voorzitter
Esmée Steenwinkel – secretaris
dr. Marian Blankman
dr. Mathijs Booden
Andreas Boonstra
Alieta Hansum
Marijn Hoogerbrugge
Wesley Poort
Kimberley Springer-Vonk
Jacqueline van der Westen

Commissie Glazen Globe (jury)

Daphne Rijborz – voorzitter
Marco Felix
Marieke Kleinhuis
Robin Lendering
Anniek de Pril

Kascontrolecommissie boekjaar 2022

dr. Leo Paul
prof. dr. Rob van der Vaart

Kring Amsterdam

Henk Roelofsen – voorzitter/secretaris
Kees Boerhout – penningmeester
Els Willems

Kring Utrecht

Yvonne Damen – voorzitter
Maarten Kimmel – secretaris
Frida den Hartog-Koet – penningmeester
Maja Niemeyer-Wallis

1.5 Samenwerkingsverbanden

Het KNAG neemt deel aan en ondersteunt een aantal verenigingen en stichtingen.

AGORA Magazine

AGORA Magazine is een Nederlandstalig tijdschrift over sociaal-ruimtelijke vraagstukken. Vijf keer per jaar komt het uit in Nederland en Vlaanderen. In elk nummer staat een thema centraal. KNAG-leden kunnen tegen gereduceerd tarief een abonnement afsluiten.

agora-magazine.nl

Commissie Aardrijkskundige Namen (CAN)

Per 1 januari 2023 is de Adviescommissie aardrijkskundige namen in Nederland (AaniN) opgegaan in de Commissie Aardrijkskundige Namen (CAN) van de Taalunie. Taken van de CAN zijn onder andere advisering over de schrijfwijze van buitenlandse aardrijkskundige namen in het Nederlands, het actueel houden van een overzicht ervan en advies geven bij het kiezen van een nieuwe aardrijkskundige naam in het Nederlandse taalgebied. Het KNAG wordt door Barend Köbben vertegenwoordigd in de commissie.

namen.taalunie.org

EUGEO

Het KNAG is lid van EUGEO, het samenwerkingsverband van geografische genootschappen in Europa. Tweejaarlijks wordt een internationaal congres georganiseerd, het jaar ertussen een regionaal congres voor vertegenwoordigers van geografische verenigingen. In 2023 vond van 4 t/m 7 september het negende EUGEO-congres plaats in Barcelona.

Het KNAG verzorgt de financiële administratie voor EUGEO. Dr. Leo Paul is KNAG-vertegenwoordiger en penningmeester van het samenwerkingsverband.

FEGOO

Stichting Fonds voor Europees Geografisch Onderzoek en Onderwijs (FEGOO) ondersteunt de wetenschappelijke beoefening van de geografie van Europa. FEGOO doet van tijd tot tijd een oproep voor aanvragen voor een beurs of subsidie voor wetenschappelijke onderzoeks- en onderwijsactiviteiten op het gebied van de geografie en/of planologie van Europa.

Het werk van de stichting vindt plaats onder auspiciën van het KNAG.

In 2023 zijn geen beurzen of subsidies ter beschikking gesteld.

IGU

De International Geographical Union (IGU) is een internationale, niet-gouvernementele, professionele organisatie met als doel het vakgebied van de geografie te ontwikkelen. De IGU wordt geleid door een Uitvoerend Comité. Voor de periode 2022-2026 is professor Prof. Dr. Barbaros Gönençgil van Istanbul University de voorzitter. De meeste IGU-activiteiten worden voorbereid en uitgevoerd door ruim dertig commissies en een aantal taakgroepen. Traditioneel zijn Nederlandse geografen daarbinnen actief. Op dit moment is dr. Thomas Krafft (Maastricht University) co-voorzitter van de Commissie Health and Environment en dr. Virginie Mamadouh (UvA) co-voorzitter van de Commissie Political Geography. De nationale vertegenwoordigingen bij de IGU zijn de nationale comités.

Het Nederlandse IGU Comité (IGU-Nederland) wordt geleid door dr. Niels Beerepoot (UvA). Het KNAG ondersteunt de activiteiten van IGU Nederland.

Studieverenigingen

Het KNAG werkt samen met geografische studieverenigingen in Nederland. Waar het kan, spannen de verenigingen en KNAG zich samen in om het belang van geografie/aardrijkskunde te laten zien, te behartigen en elkaars netwerken te verbinden.

In 2023 ontvingen Genius Loci (WUR), GeoVUsie (VU), Ibn Battuta (RUG), Mundus (RU), Pyrus (WUR), Sarphati (UvA), Spectrum (UvA), UAV (UU) en V.U.G.S. (UU) een sponsorbedrag van het KNAG en 10 euro per aangemeld lid, in ruil voor promotie van het KNAG-lidmaatschap.

1.6 Ledenwerving

Door het jaar heen stelt het KNAG-bureau informatiepakketten beschikbaar aan bijvoorbeeld studieverenigingen voor symposia, congressen, excursies of aan geografische opleidingen voor specifieke onderwijsdoeleinden. Hierin zit het tijdschrift *Geografie*, om uit te delen aan studenten/bezoekers van symposia, en ansichtkaarten met de voordelen van het lidmaatschap erop. Studenten krijgen fikse korting op een lidmaatschap, zo hoopt het KNAG geografen in spe al jong bij de vereniging te betrekken. Hiernaast is het KNAG vertegenwoordigd op landelijk georganiseerde evenementen zoals het Nationaal Geografie en Planologie Symposium (NGPS) en de Aardwetenschappelijke Loopbaandag.

De Vakvereniging Fysische Geografie

Al sinds de oprichting werkt de VVFG samen met het KNAG, eerst als onderdeel van het KNAG en later als onafhankelijke vereniging. Het belangrijkste doel van de VVFG is fysisch geografen uit het onderwijs, het onderzoek, de uitvoering en het beleid bij elkaar te brengen en zo kennis te delen. Dit om gezamenlijk te laten zien wat de meerwaarde van fysische geografie is ten aanzien van maatschappelijke vraagstukken. Maar ook om te laten zien hoe interessant en boeiend het vakgebied is.

Bij carrière-evenementen heeft het KNAG meestal ook een informerende rol over de mogelijkheden om aardrijkskundedocent te worden. Voor docenten die al in het aardrijkskundeonderwijs actief zijn, maar nog geen lid zijn van het KNAG, is de KNAG Onderwijsdag de belangrijkste manier om hen te enthousiasmeren voor een lidmaatschap. Maar natuurlijk probeert het KNAG met alle activiteiten, tijdschriften en materialen te laten zien wat de meerwaarde van het lidmaatschap is.

1.7 Medailles

Het KNAG kent twee eremedailles: de Plancius- en de Vethmedaille. De Planciusmedaille is bestemd voor personen die zich in het bijzonder verdienstelijk hebben gemaakt voor de geografie. De Vethmedaille eert personen die een grote bijdrage hebben geleverd aan de geografie, en met name voor activiteiten binnen het genootschap.

In 2023 zijn twee medailles uitgereikt.

In januari werd door KNAG-bestuurslid Wim Hoek de Planciusmedaille uitgereikt aan prof. dr. Salomon Kroonenberg voor zijn verdiensten als wetenschapper maar ook als belangrijk kennisverspreider van het vakgebied. Zie

geografie.nl/artikel/salomon-kroonenberg-ontvangt-planciusmedaille.

In juni 2023 reikte KNAG-voorzitter Veronique Schutjens de bronzen Vethmedaille uit aan dr. Annelet Harts-Broekhuis. Zij zette zich sinds 2016 vrijwillig in om het KNAG-archief uit te pluizen, te inventariseren, te ordenen en te beschrijven, zodat dit kon worden overgedragen aan Het Utrechts Archief. Zie geografie.nl/artikel/bronzen-vethmedaille-voor-annelet-broekhuis.

2. Activiteiten algemeen

2.1 Activiteiten 150 jaar KNAG

Het 150 jaar bestaan van het KNAG werd gevierd met een aantal activiteiten onder het thema 'Wereld in transitie'.

Tentoonstelling *Open kaart*

2 maart t/m 20 augustus 2023

Het lustrumjaar opende begin maart met de tentoonstelling (inclusief educatief programma) *Open kaart: van atlas tot streetmap* in het Allard Pierson.

De tentoonstelling start in Amsterdam met een unieke grote stadskaart uit 1625 vol kleine details, en zoomt via Nederland en Europa uit naar de wereld. Speciale aandacht is er voor kaarten van voormalig Nederlands-Indië, Suriname en de Antillen.

De locatie en begindatum van de tentoonstelling (2 maart) zijn niet voor niks gekozen. Op deze dag, precies 150 jaar geleden en dicht bij het Allard Pierson, organiseerden vier aardrijkskundecenten een eerste vergadering met als besluit om het KNAG op 3 juni 1873 op te richten. De tentoonstelling was oorspronkelijk te bezoeken tot 2 juli 2023 maar is wegens grote belangstelling verlengd tot eind augustus. Bijna 35 duizend mensen hebben de tentoonstelling bezocht. Het KNAG bedankt conservator Reinder Storm voor zijn bijzondere inzet.

Studiedag toekomstige examenprogramma's

23 maart 2023

Later die maand op 23 maart vond de studiedag over een toekomstig examenprogramma aardrijkskunde plaats, zie paragraaf 3.2.

Lustrumcongres *Ruimte voor transitie*

9 juni 2023

De volgende activiteit was het lustrumcongres met de naam *Ruimte voor Transitie* in TivoliVredenburg, Utrecht. Rond deze datum, op 3 juni, werd het KNAG 150 jaar geleden daadwerkelijk opgericht. Onder leiding van dagvoorzitter Esther van der Voort ging het plenaire ochtendprogramma van start waarin Peter Pelzer (universitair docent Planologie en Stedelijke Toekomst aan de Universiteit Utrecht) vertelde over de noodzaak van langetermijndenken in de ruimtelijke planning. Daarna lichtte Rienk Kuiper (Planbureau voor de Leefomgeving) de Ruimtelijke Verkenning 2023 toe, waarbij aandacht was voor de verschillende scenario's. In het tweede gedeelte van het ochtendprogramma gingen Frans Klijn (Deltares) en Els Otterman (Hoogheemraadschap Stichtse Rijnlanden) in op het idee dat water en bodem sturend zouden moeten zijn bij het denken over de ruimtelijke inrichting van Nederland. Het programma werd aangevuld met columns van twee jonge onderzoekers: Merel Enserink (PhD onderzoeker bij de Wageningen Universiteit, werkzaam bij de afdeling Landschapsarchitectuur) en Lilian van Karnenbeek (postdoctoraal onderzoeker werkzaam bij de Universiteit Utrecht bij de afdeling Staatsrecht, Bestuursrecht & Rechtstheorie) en hun kijk op de ruimtelijke toekomst van Nederland. En een van Adwin Bosschaart (Hogeschool van Amsterdam) over zijn onderzoek hoe jongeren de grote vraagstukken over de toekomst, zoals klimaatverandering, ervaren en wat zij ervan weten.

Met 129 deelnemers (169 inclusief sprekers en organisatie) was de opkomst lager dan verwacht. Dit was echter tijdens de dag zelf niet te merken. In de middagsessies is er ingezoomd op vier transities: klimaatadaptatie, energietransitie, duurzame verstedelijking en natuurinclusieve gebiedsontwikkeling. De betrokken leden van de voorbereidingsgroep waren Rob van der Vaart, Oedzge Atzema, Han Olden en Janine Caalders. Zie 150jaarknag.nl/congres voor alle betrokken experts. En aan het einde van de dag is het speciale lustrumnummer van *Geografie* gepresenteerd (zie paragraaf 4.1). Elke deelnemer kreeg een exemplaar mee naar huis.

Filmfestival *Ode aan de aarde*

10 juni 2023

De dag na het lustrumcongres, was het filmfestival *Ode aan de aarde* in Kinopolis Jaarbeurs Utrecht onder leiding van dagvoorzitter Hugo Emmerzael. Tijdens dit culturele evenement waren vier iconische films te zien over de aarde, telkens ingeleid door de regisseur zelf. De volgende films waren te zien:

- Koyaanisqatsi: *Life Out of Balance* (VS – 1982)
- Tierra Adentro (IT/PA – 2018)
- Berg (NL-2021)
- Anthropocene: *The Human Epoch* (CAN – 2019)

Er waren tussen de 60 en 70 bezoekers bij iedere film. Veel dank aan Harry Rogge voor zijn inzet voor het festival en de Filmwedstrijd.

Filmwedstrijd

6 oktober 2023

Ook was er een activiteit voor middelbare scholieren die met film te maken had: de aardrijkskunde filmwedstrijd. Zie paragraaf 3.2.

Jongerenparticipatie eigen leefomgeving

oktober 2023

Een andere actie voor jongeren was de landelijke actie van EduGis, Esri Nederland, het Kadaster en het KNAG, waarin leerlingen van 10 tot 14 jaar gegevens verzamelden over speelplaatsen en hangplekken in de wijk. Zie paragraaf 3.4.

KNAG Onderwijsdag *Wereld in transitie*

22 november

De jaarlijkse KNAG Onderwijsdag stond dit jaar ook in het teken van het lustrum middels het thema van de dag: *Wereld in transitie*. Zie paragraaf 3.2.

Digitalisering KNAG-archief en lezing 'Open Archief'

In het kader van het 150-jarig jubileum is het KNAG-archief van 1873-1966 door Het Utrechts Archief geheel gedigitaliseerd en beschikbaar gemaakt voor publiek, zie paragraaf 1.3.

Op donderdag 22 juni verzorgden Kaj van Vliet, rijks- en gemeentearchivaris en Joyce Pennings, vakspecialist Informatieverrijking, beiden verbonden aan Het Utrecht Archief, aansluitend op de algemene ledenvergadering van het KNAG de lezing: 'Open archief, 150 jaar KNAG-verleden digitaal toegankelijk'. Een groot deel daarvan heeft betrekking op de zestig expedities die de KNAG tot 1959 organiseerde, met name in de toenmalige koloniale gebieden van Nederland. Dit verleden bekijken we nu anders dan toen, en dat geldt zeker voor de hedendaagse bewoners van die gebieden. Vragen die o.a. gesteld werden waren, hoe maken we dit archief ook voor hen toegankelijk? En welke verhalen roepen de foto's en verslagen bij hen op?

Ontwikkeling lesmateriaal

Twee stagiaires bij EsriNederland hebben met GIS lesmateriaal ontwikkeld, over hittestress en over digitale kaartvaardigheden. Zie paragraaf 3.5. In samenwerking met de Universiteit Utrecht is lesmateriaal ontwikkeld rondom de lange termijn toekomst van Nederland: Tijdlijnen voor Nederland. In het verlengde daarvan is er een handleiding toekomstdenken voor aardrijkskundedocenten gemaakt in samenwerking met het College van Rijksadviseurs. Zie 150jaarknag.nl/docentenatelier-nl2100.

Om iedereen die heeft meegewerkt bij een activiteit in het lustrumjaar te bedanken, werd op 25 januari 2024 een borrel met pubquiz georganiseerd. Bijzondere dank gaat uit naar Rob van der Vaart die geweldig als voortrekker en coördinator de viering van 150 jaar in goede banen heeft geleid. Op de website 150jaarknag.nl zijn alle activiteiten, inclusief updates achteraf, te vinden. Het KNAG bedankt de volgende sponsors voor het mogelijk maken van alle activiteiten dit lustrumjaar: Buck Consultants International, Bureau Buiten, Esri Nederland, HAS Green Academy, I&O Research, Kadaster, Radboud Universiteit, Rijksuniversiteit Groningen, Stichting EGIS, TU Delft, Universiteit van Amsterdam, Universiteit Twente, Universiteit Utrecht.

2.2 Activiteiten van Afdelingen, Commissies en Kringen

De Afdeling Historische Geografie heeft in 2023 geen activiteiten georganiseerd. Eind 2023 overleed prof.dr. Hans Renes, een van de twee bestuursleden van de afdeling. Het KNAG is Hans erg dankbaar voor zijn inzet.

De Kring Amsterdam is zeer actief en organiseerde regelmatig activiteiten:

- Op 5 april 2023 een bezoek aan de tentoonstelling 'Open Kaart' in het Allard Pierson, n.a.v. 150 jarig jubileum van het KNAG. Rondleiding door conservator en samensteller Reinder Storm. Deelname ± 25.
- Op 10 mei 2023 een lezing door Henk Roelofsen over zijn reis naar Zuid-India. Een fascinerend beeld van een cultureel en religieus volstrekt ander land. Deelname ± 35.
- Op 17 juni 2023 een fietstocht door Randgemeente Diemen en omgeving o.l.v. Erik Swierstra. Deelname ± 15.
- Op 8 september 2023 een Stadswandeling door de Transvaalbuurt o.l.v. Bas van der Pol. Een buurt met een interessante geschiedenis. Deelname ± 15 leden.

- Op 18 oktober 2023 een lezing over de waterproblematiek in de bovenloop van de Eufraat in Zuidoost-Turkije door Carel Zwolle, oud-diplomaat bij de VN. Strijd over stuwdammen en waterrechten. Deelname ± 35 leden.
- Op 22 november 2023 een lezing over Mali door Françoise Haeck. Deelname ± 30 leden.
- Op 13 december 2023 een lezing over Nederland in de Middeleeuwen, historisch en geografisch. Door Johan Schenk. Deelname ± 30 leden.

De kring heeft 40 betalende leden met daaromheen nog een brede rand van vrienden, bekenden en incidenteel geïnteresseerden die ook deelnemen aan activiteiten. Opvallend is dat er de laatste jaren veel zeer geïnteresseerde niet-geografen bijkomen.

De Kring Utrecht wordt per 2024 opgeheven. Er waren steeds minder aanmeldingen voor activiteiten en de aanwas van nieuwe, jonge, leden was al tijden gestopt. Het bestuur heeft geconcludeerd dat de opzet die jarenlang succesvol was niet meer werkt. Begin 2024 is er nog een laatste bijeenkomst geweest waar leden elkaar konden ontmoeten.

3. Activiteiten onderwijs

3.1 Onderwijslobby

3.1.1 Belangenbehartiging

VMBO BB KB overleg SLO

SLO heeft net als aan andere vakverenigingen gevraagd om een advies van het KNAG over het al dan niet handhaven van aparte examens voor de bovenbouw vmbo kb/bb en of dit bijvoorbeeld niet beter kan worden gecombineerd met andere vakken of zelfs als een geheel leergebied. Er zijn elk jaar namelijk maar een paar honderd leerlingen vmbo bb/kb die examen aardrijkskunde doen, in tegenstelling tot vmbo gl/tl. In maart hebben SLO en het KNAG overlegd. Conclusie is dat er wel gekeken kan worden naar gecombineerde examens of een andere vorm, maar dat het dan wel belangrijk is dat het in meer profielen gegeven wordt dan nu het geval is zodat meer leerlingen aardrijkskunde en geschiedenis krijgen. Aardrijkskunde is ook relevant in andere profielen dan 'zorg en welzijn' zoals 'bouwen', 'energie', 'maritiem', 'economie', 'groen', 'mobiliteit en transport' en ook in aansluiting op mbo-opleidingen waar aardrijkskunde van wezenlijk belang is. Zaken als grondsoorten, waterkringloop, kaartvaardigheden en in het algemeen een goed oordeel kunnen vormen over maatschappij en natuur, bijvoorbeeld om te stemmen zijn van wezenlijk belang voor ook de leerlingen in het vmbo bb/kb. Of letterlijk in woorden 'Het KNAG begrijpt het dilemma waar we onder andere met het vak aardrijkskunde voor staan in het vmbo bb/kb. Er zijn eigenlijk te weinig leerlingen om een goed (examen) programma te kunnen blijven draaien.

Als eerste oplossing pleiten we ervoor om het vak aardrijkskunde in álle profielen van vmbo bb/kb aan te bieden en niet meer alleen bij 'zorg en welzijn'. Dat lost het kwantitatieve probleem voor een goed (examen) programma op, maar is ook een kwalitatieve verbeterslag. Immers, aardrijkskunde is een vak dat de samenhang aanbrengt tussen de grote ruimtelijke maatschappelijke vraagstukken van deze tijd én de belevingswereld van leerlingen. Denk aan migratie, duurzaamheid, diversiteit en identiteit, klimaatverandering, globalisering en huisvesting. Aardrijkskunde helpt bij uitstek om leerlingen op te leiden tot kritische wereldburgers, hetgeen we als samenleving willen bereiken. Ons voorstel is daarom om aardrijkskunde aan te bieden aan alle leerlingen in vmbo bb/kb.

Een tweede oplossing gaat verder, maar kan ook een oplossing voor het dilemma vormen én een positieve bijdrage leveren aan de vorming van leerlingen tot kritische wereldburgers. In deze tweede oplossing kan aardrijkskunde in vakoverstijgende samenwerking met bijvoorbeeld de vakken geschiedenis en maatschappijkunde worden aangeboden aan alle sectoren van het vmbo bb/kb. Deze vakoverstijgende samenwerking is arbeidsintensiever en vergt meer voorbereidingstijd, maar betekent daarnaast dat er nog meer aansluiting en samenhang voor de leerling kan worden geboden.

Indien dit vakoverstijgende vak (werktitel: Wereldburgerschap) breed wordt aangeboden, dan is de tijdsinvestering ten opzichte van het aantal leerlingen meer in verhouding. Een bijkomend voordeel van beide oplossingen is de schaalvergroting voor docenten aardrijkskunde in het vmbo bb/kb. Het breder aanbieden van het vak aardrijkskunde zal ertoe leiden dat er meer docenten gaan lesgeven binnen vmbo bb/kb en met meer uren. De werkgelegenheid voor docenten aardrijkskunde zal toenemen, waardoor er meer gekwalificeerde docenten aardrijkskunde zullen gaan werken in het vmbo bb/kb, hetgeen de kwaliteit van het onderwijs ten goede zal komen.'

Curriculumbijstelling

Al sinds 2014 zijn er plannen voor curriculumvernieuwing, van 'Onderwijs 2032' en 'Curriculum.nu' tot de sinds enige jaren lopende vernieuwing 'Actualisatie kerndoelen en examenprogramma's'. Deze vernieuwing van het curriculum voor ook aardrijkskunde volgt drie sporen:

- *Basisvaardigheden*
De Tweede Kamer heeft in 2022 voorrang gegeven aan de ontwikkeling van kerndoelen voor de zogeheten basisvaardigheden: Nederlandse taal, rekenen & wiskunde, burgerschap en digitale geletterdheid. Deze komen bij verschillende vakken terug; dat geldt zeker voor burgerschap en digitale geletterdheid waarvoor geen aparte vakken bestaan. Vakverenigingen konden eind 2022 een subsidie aanvragen voor professionalisering van de basisvaardigheden binnen hun vak en deze is begin 2023 toegekend, ook aan het KNAG. Binnen het KNAG werkte Lonneke Metselaar sinds augustus 2023 aan handreikingen en

voorbeeldmateriaal voor alle vier de basisvaardigheden binnen aardrijkskunde. Deze zijn in maart 2024 gereed gekomen. De focus ligt op primair onderwijs (po) en vmbo.

Via het Platform Vakverenigingen Voortgezet Onderwijs (PVVVO) heeft het KNAG bij elke adviesronde feedback gegeven op de resultaten van het kerndoelenteam burgerschap. De tijd die daarvoor gegeven werd, was helaas steeds erg kort. In september 2023 heeft het KNAG meegedaan aan een internetconsultatie over het wetvoorstel grondslagen kerndoelen, vooral vanwege de invoering van de nieuwe leergebieden burgerschap en digitale geletterdheid en waar relevant van commentaar voorzien.

- *Mens & Maatschappij en Mens & Natuur*
Binnen het primair en de onderbouw van het voortgezet onderwijs zijn voor aardrijkskunde de leergebieden Mens & Natuur en Mens & Maatschappij het meest relevant. In mei en juni heeft het KNAG meegedaan aan bijeenkomsten over de startnotities van de leergebieden en is er beide keren ook nog schriftelijk feedback op de startnotities gegeven. Vervolgens heeft het KNAG meegewerkt aan de werving van de kerndoelenteams. Na de zomervakantie in 2023 zijn de ontwikkelteams vervolgens begonnen om nieuwe kerndoelen te formuleren. De ontwikkeling van Mens & Natuur en Mens & Maatschappij liet helaas langer op zich wachten, omdat de Tweede

Kamer eerst wilde focussen op basisvaardigheden. Nadeel van niet gelijktijdig ontwikkelen, is dat afstemming tussen en inpassing binnen de leergebieden pas achteraf of hooguit in de laatste fase kan plaatsvinden. Verder waren in opdracht van het Ministerie van OCW al referentiekaders ruimte en tijd ontwikkeld. Deze bieden handvatten om de politieke, historische, culturele, economische, demografische en voor aardrijkskunde onmisbare fysische invalshoek binnen de leergebieden en de vakken te verbinden. De twee referentiekaders zijn samen ook dienstbaar aan het geheel van de mens- en maatschappijvakken in het primair onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs. De referentiekaders zijn als input meegegeven aan het ontwikkelteam Mens & Maatschappij. Voor aardrijkskunde is het verder essentieel dat er goede afstemming is met het leergebied Mens & Natuur. Voor beide leergebieden zit het KNAG in de advieskring. Vanuit het KNAG zijn Roeland van Westerop (voor M&M) en Marijn Hoogerbrugge (voor M&N) als vaste vertegenwoordigers aangesteld, beiden maken ook deel uit van het bestuur afdeling Onderwijs (baO). Hun taak is vooral om met ondersteuning van het KNAG-bureau de feedback op te halen bij de achterban, die te bundelen, vervolgens af te stemmen met de andere leden in de advieskring en deze weer gebundeld aan te bieden en te bespreken met de leden van de kerndoelenontwikkelteams.

Het ontwikkelen en uittesten van kerndoelen kost twaalf tot achttien maanden, waarna ze definitief worden. Dat zou betekenen dat de kerndoelen voor Mens & Natuur en Mens & Maatschappij begin 2025 klaar zijn.

- *Examenprogramma's*
Vakverenigingen zijn betrokken bij de actualisering van de examenprogramma's voor vmbo, havo en vwo. Zo gaan ze (vanaf 2024) leden voor de vakvernieuwingscommissies werven, deel uitmaken van de advieskring en worden ze betrokken bij de toetsing van de conceptexamenprogramma's. In het kader van het 150-jarig jubileum heeft het KNAG in maart 2023 een studiedag gehouden en een essaybundel samengesteld over de toekomstige examenprogramma's aardrijkskunde, zie ook respectievelijk paragraaf 3.2 en 3.5.

Brief toetsing Wereldoriëntatie

Op 23 oktober is vanuit het KNAG namens VGN, KNHG (beide geschiedenis) en NIBI (biologie) een brief gestuurd om te alarmeren over het niet meer beschikbaar zijn van een toets voor wereldoriëntatie in het basisonderwijs, zie bijlage VII. De brief was gericht aan de Vaste Commissie Onderwijs van de Tweede Kamer, maar is ook cc gestuurd naar minister Paul van OCW, CvTE, SLO, Cito, PO-Raad, VO-Raad. Van allen is reactie ontvangen. OCW heeft met een brief geantwoord, zie bijlage VIII. Vervolgens is een gesprek bij het Ministerie van OCW geweest waarbij ook VGN, KNHG en NIBI waren vertegenwoordigd. Voorafgaand daaraan is ook met Cito gesproken.

Vooralsnog is de uitkomst dat dit onderwerp gekoppeld zal worden aan de lopende curriculumvernieuwing. Als de nieuwe kerndoelen, zoals beoogd beheersingsdoelen worden (nu zijn het aanbodoelen), zal er ook een vorm van toetsing moeten zijn. Ook is gepleit in de tussentijd, tot de nieuwe situatie, oog te hebben voor het belang van de wereldoriëntatievakken. Van de verschillende kanten werd nadrukkelijk bevestigd dat het goed en belangrijk is over dit onderwerp met elkaar in gesprek te zijn/blijven en in het proces mee te denken.

Caribisch gebied

In het Caribisch gebied nemen jaarlijks ongeveer 600 leerlingen deel aan het centrale examen aardrijkskunde. De inhoud van de syllabus en het examen is hetzelfde als in Nederland, behalve het domein 'eigen leefomgeving'. Het gaat hierbij om onderwerpen die kenmerkend zijn voor het Caribisch gebied. Voor dit domein is alleen een sterk verouderde methode (16 jaar oud) beschikbaar. Uitgevers van bekende aardrijkskundemethodes lijken niet geïnteresseerd in het ontwikkelen van een methode voor het Caribisch gebied.

In 2023 is Tom Merckx door het CvTE als projectleider gekoppeld aan de eilanden om iets voor elkaar te krijgen. Er is meerdere keren overleg geweest met het KNAG en er is gekeken waar het KNAG kan helpen. Tom Merckx heeft een projectplan geschreven en is ondertussen met zes auteurs/redacteuren aan de slag met de ontwikkeling van lesmateriaal.

Vaststellingscommissie CvTE vmbo

Het CvTE is verantwoordelijk voor de centrale examens en kent voor ieder vak een vaststellingscommissie, met een voorzitter uit het hoger onderwijs, en twee docenten die respectievelijk de vakvereniging en de vakbonden vertegenwoordigen. De vaststellingscommissie stelt de inhoud van de centrale examens vast, adviseert over de normering en denkt mee over de constructieopdracht, op basis waarvan het Cito de vragen van het centraal examen maakt. In de commissie zitten een aantal leden, waarbij een aantal wordt voorgedragen vanuit de vakbonden en een aantal vanuit de vakverenigingen. In 2023 kwam een vacature beschikbaar, waarbij het KNAG het sollicitatieproces mocht organiseren en iemand mocht voordragen.

3.1.2 Vertegenwoordiging

Diverse medewerkers en vrijwilligers zetten zich in als vertegenwoordiger van het KNAG bij andere organisaties.

Atlantische Onderwijscommissie:	Bart Vermeulen
Platform VVVO:	Knillis van der Schaaf, Mathijs Booden (vanaf november 2023), Esmée Steenwinkel en Eelko Postma
Vaksectie NLT bij NVON:	Ronald Lubberts

3.2 KNAG Onderwijsactiviteiten

Studiedag toekomstige examenprogramma's (150 jaar KNAG)

23 maart

In het kader van de actualisering van de examenprogramma's en vanwege het 150-jarig jubileum heeft het KNAG een studiedag georganiseerd. Docenten, lerarenopleiders en curriculumdeskundigen discussieerden hier uitgebreid over de toekomst van het aardrijkskundeonderwijs voor jongeren tussen de 15 en 18 jaar. Hoe ontwikkelen geografie en samenleving zich en wat betekent dit voor de inhoud van het schoolvak? Welke kennis en vaardigheden moeten de jongeren echt meekrijgen? Ter voorbereiding van deze dag is een essaybundel samengesteld (zie paragraaf 3.5). De bundel en studiedag vormen samen input voor toekomstige curriculumvernieuwingen van de examenprogramma's.

Examenbesprekingen

mei en juni

In tegenstelling tot voorgaande jaren, had corona in 2023 geen invloed op de centraal examens. Hierdoor is besloten om alleen in het eerste tijdvak examenbesprekingen te organiseren. De meeste regionale besprekingen werden weer fysiek gehouden, een aantal via Teams omdat dit de voorkeur had van de organisatoren. Alle landelijke besprekingen werden via Teams gehouden. Er waren 26 regionale besprekingen met in totaal meer dan 310 docenten. Bij de landelijke besprekingen waren vertegenwoordigers van de regionale besprekingen aanwezig. De nakijkadviezen zijn kort na de landelijke besprekingen op de website van het KNAG gepubliceerd en zo nodig zijn opmerkingen en vragen doorgestuurd naar het College voor Toetsen en Examens (CvTE).

GeoWeek

mei

Het doel van de GeoWeek is leerlingen van 10 tot 15 jaar enthousiast maken voor verschillende toekomstmogelijkheden binnen de geosector. Deelnemende geo-bedrijven en -instellingen bieden klassen gratis 'expedities' aan. Het draait om de praktische en technische kanten van het vakgebied. De thema's bodem, water en geo-informatie staan centraal. Voor advies over de (aansluiting bij de) onderwijspraktijk kunnen zij bij het KNAG terecht.

In 2023 vond van 8 tot en met 12 mei de 17e editie van de GeoWeek plaats. Dit jaar deden ruim 1700 leerlingen mee en werd door meer dan 50 bedrijven en instellingen uit de geo-sector een gastles, veldwerk of bedrijfsbezoek aangeboden. Met ruim 1700 deelnemende leerlingen is de GeoWeek 2023 van minder grote omvang geweest dan de editie van 2022. De promotie onder scholen is zeker zo intensief geweest als andere jaren, wellicht hebben de naweën van de coronapandemie hierin een rol gespeeld. Ook viel de GeoWeek dit jaar eerder, door vrije dagen, en direct na de meivakantie. Dit scheelde wel twee weken inschrijftijd.

Alles bij elkaar zijn er ruim 1.700 leerlingen enthousiast op bedrijfsbezoek en veldwerk geweest of hebben een gastles gekregen.

De GeoWeek werd dit jaar financieel mogelijk gemaakt door Expertisenetwerk Bodem en Ondergrond (ENBO), het Kadaster, Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat samen met de Unie van Waterschappen en Leer Ons Water Kennen.

Filmwedstijd (150 jaar KNAG)

6 oktober 2023

Om leerlingen aan te sporen geografie in beeld te brengen werd een aardrijkskunde filmwedstrijd voor middelbare scholieren georganiseerd. In het najaar van 2022 is hiervoor de promotie gestart. Veertien scholen uit het voortgezet onderwijs deden mee, zij stuurden 35 filmpjes in. Een deskundige jury, voor de helft bestaande uit mensen uit het onderwijs en de andere helft uit de filmwereld, beoordeelde de filmpjes. Op de finaledag, 6 oktober 2023, in het Museon-Omniversum in Den Haag kwamen vijf genomineerden van de onderbouw en vijf genomineerden van de bovenbouw samen voor de prijsuitreiking. De tweede en derde prijs waren bioscoopbonnen, gesponsord door de Nationale Bioscoopbon. De winnaars van de eerste prijs wonnen een excursie naar de Marker Wadden. Vier leerlingen van het Gymnasium Coleanum (Zwolle) wonnen de eerste prijs in de categorie bovenbouw met hun korte film over voorzieningen en activiteiten voor jongeren in Stadshagen. In de categorie onderbouw wonnen vier leerlingen van het Sint-Janslyceum (Den Bosch) met hun film over het behouden van droge voeten in Hurwenen. Alle leerlingen ontvingen ook een oorkonde voor hun deelname en hadden na de prijsuitreiking de mogelijkheid het museum van het Museon-Omniversum te bezoeken.

Brazilië-reis

15 t/m 31 oktober 2023

In oktober 2023 gingen 23 aardrijkskundedocenten op een tweeweekse verdiepende studiereis naar Brazilië. De reis is georganiseerd door en op initiatief van aardrijkskundedocenten Hugo Kramer en JanHendrik Wolters en werd op verschillende manieren ondersteund

door het KNAG. Het programma bestond uit diverse ervaringen, van het verkennen van historische bezienswaardigheden in Rio de Janeiro tot het ontdekken van de rijke biodiversiteit van het Tijuca-park en ontmoetingen met lokale gemeenschappen. De docenten leerden over de huidige politieke situatie, de grote ongelijkheid in het land, het onderwijssysteem en grote stedelijke projecten: zoveel mogelijk gekoppeld aan de huidige eindtermen van het eindexamenprogramma. Het was een geslaagde en leerzame reis.

KNAG Onderwijsdag

22 november 2023

Op 22 november werd de laatste activiteit van het lustrumjaar georganiseerd, namelijk de KNAG Onderwijsdag. Meer dan duizend mensen kwamen in Apeldoorn bijeen om te leren over het thema *Wereld in transitie*. Femke de Jong vertelde tijdens het plenaire programma over klimaatverandering in de oceaan. Ze legde uit dat klimaatverandering misschien minder snel af te lezen is aan de oceanen, maar dat de veranderingen daar uiteindelijk wereldwijde gevolgen hebben. Leo van Wissen ging dieper in op bevolkingsontwikkelingen en voedselzekerheid in Afrika. Hij vertelde over het zogenoemde Afrika-effect en legde uit waarom dit ons allemaal aan gaat. In de vele deelsessies kwam een groot aantal onderwerpen aan bod, zoals Alternatieve Intelligentie, filosoferen bij aardrijkskunde, KNMI klimaatscenario's en basisvaardigheden in de aardrijkskundeles. Ook waren er expedities in Apeldoorn. Sommigen deden dit op de fiets, anderen te voet met een *location based game* op hun mobiele telefoon.

3.3 Prijzen onderwijs

Excellente leerling

Haalt een examenleerling een 9,0 voor het CE aardrijkskunde of een 9,0 op de eindlijst? Dan kan de docent voor deze leerling een oorkonde excellente leerling aanvragen bij het KNAG. Docenten kunnen de oorkonde aan de leerling overhandigen, bijvoorbeeld tijdens de diploma-uitreiking. De oorkonde is dit jaar veel aangevraagd en is maar liefst 44 keer verstuurd.

Glazen Globe

De Glazen Globe, de tweejaarlijkse prijs voor het beste aardrijkskundige jeugdboek, is op 5 oktober toegekend aan schrijver Geert-Jan Roebers voor zijn inspirerende kinderboek *Dit was de plastictijd*. Dit boek, een initiatief van de Plastic Soup Foundation, neemt lezers mee op reis naar een plasticvrije wereld. Dr. P.C. Buis, een archeoloog uit 2132, fungeert als gids en vertelt over het

plasticprobleem, de mondiale impact en de inzet van jonge helden. In tegenstelling tot zijn gebruikelijke enthousiasme tijdens het vooronderzoek, merkte Geert-Jan op dat hij bij dit boek juist steeds somberder werd. De urgentie van het onderwerp overtuigde hem om dit verhaal daarom te schrijven met een hoopvolle toon. Het voorwoord benadrukt het al: de mens is verantwoordelijk voor het plasticprobleem en kan het ook oplossen. De jury vond dat *Dit was de plastictijd* een motiverend verhaal presenteert door een duidelijk en herkenbaar beeld van het plasticprobleem te schetsen. De illustraties en foto's, die minstens net zo belangrijk zijn in het boek, zijn respectievelijk gemaakt door Margot Westermann en Michiel Spijkers. Het volledige juryrapport staat op geografie.nl.

3.4 Onderwijssamenwerking

Jongerenparticipatie eigen leefomgeving (150 jaar KNAG)

Tijdens een landelijke actie van EduGis, Esri Nederland, het Kadaster en het KNAG verzamelden leerlingen in de week van 9 tot en met 13 oktober gegevens over speelplaatsen en hangplekken in de wijk. Met deze data kunnen gemeenten daadwerkelijk actie ondernemen om de leefomgeving voor jongeren te verbeteren. Tijdens de landelijke actie deden ruim 2400 leerlingen uit heel Nederland mee. Het NOS Jeugdjournaal bezocht in het kader van de actie basisschool De Gong in Apeldoorn en maakte er een item over in het journaal van 10 oktober.

Aardrijkskunde Olympiade

De Aardrijkskunde Olympiade wordt elk jaar georganiseerd door het bestuur van de Stichting Aardrijkskunde Olympiade Nederland. Het is een wedstrijd voor bovenbouw havo/vwo-leerlingen die interesse hebben in het vak aardrijkskunde. Zij strijden om de titel van beste aardrijkskundeleerling van Nederland. In 2023 werden ruim 5.500 leerlingen van 175 middelbare scholen ingeschreven voor de voorronde van de 30e Aardrijkskunde Olympiade. Helaas zagen we dat de deelname aan de voorronde beduidend geringer is dan voorgaande jaren. Het bestuur denkt dat de toegenomen werkdruk als nasleep van de coronapandemie hierop van invloed is.

De vijftien beste leerlingen streden tijdens de Nationale Finale in juni in Den Bosch (HAS green academy) om de vier finaleplaatsen. De vier finalisten (Wouter Gispen, Job Huisman, Danny Kristen en Jens van Gelderen) mochten Nederland vertegenwoordigen tijdens de Internationale Aardrijkskunde Olympiade (iGeo).

De iGeo vond plaats in Bandung, Indonesië. Aan de iGeo namen 177 deelnemers uit 45 landen deel.

Voor het eerst sinds drie jaar konden de leerlingen tijdens de iGeo ook weer echt het veld in voor drie opdrachten. Later op de middag werden de observaties tijdens dit veldwerk verder uitgewerkt in een probleemoplossende opdracht.

Verder moesten zij een essaytoets en een afsluitende multimediameerkeuzetoets maken.

Het Nederlandse team haalde een uitstekend resultaat: Job Huisman was met zijn 21e plaats de beste Nederlander op het WK Aardrijkskunde voor scholieren en behaalde net als Wouter Gispen (31^e) een zilveren medaille. Jens van Gelderen (52^e), Danny Kristen (73^e) gingen met een bronzen medaille naar huis.

Naast het officiële wedstrijdprogramma is er tijdens de iGeo ook een postercompetitie. Leerlingen leren de geografie van elkaars landen hierdoor nog beter kennen, waardoor het interculturele begrip tussen de deelnemers ook vergroot wordt. Zowel de Nederlandse ambassadeur, die in de dagen voorafgaand aan de iGeo bezocht werd, als de internationale jury van de iGeo waren onder de indruk van de poster. Het Nederlandse team eindigde met een mooie tweede plaats op het posterpodium.

Regionale bijeenkomsten Watereducatie

Tijdens deze regionale bijeenkomsten worden docenten geïnformeerd over watereducatie (bijvoorbeeld aan de hand van het KNAG-lesmateriaal 'Water op het schoolplein') en vertellen medewerkers van het waterschap over hun werk(gebied).

Op woensdag 4 oktober 2023 vond in Rotterdam een waterwandeling over klimaatadaptatie plaats voor regio Zuid-Holland-Zuid (Waterschap Hollandse Delta en Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard).

Tijdens deze nascholing gingen docenten langs diverse locaties waar gemeente en waterschap uiteenlopende klimaatadaptatieve maatregelen hebben uitgevoerd. Hierop volgend vond er een gesprek plaats over de behoeftes van docenten en was er een korte demonstratie met een watertafel en een 3D waterkaart van Nederland.

Op donderdag 25 oktober 2023 werd er wederom een waterwandeling georganiseerd. Tijdens deze nascholing over waterveiligheid en klimaatadaptatie nam Watereducatie Drechtsteden de docenten mee op excursie in de binnenstad van Dordrecht. Het verleden, heden en de toekomst van omgaan met water in een dichtbebouwde omgeving zijn behandeld. Medewerkers van de gemeente Dordrecht vertelden over de maatregelen die de lokale overheid en waterschappen nemen. Vervolgens werd er gesproken over hoe dit ingezet kan worden in de klas.

Conferentie 'Werken aan basisvaardigheden'

Op donderdag 15 juni organiseerde de Nederlandse Vereniging van Wiskundeleraren (NVvW) met Platform Rekenbewust vakonderwijs (waar het KNAG bij betrokken is) een conferentie voor docenten van onderbouw vmbo en havo/vwo over de basisvaardigheden rekenen-wiskunde in verschillende vakken.

Een van de moeilijkste dingen voor leerlingen is om te herkennen dat wat ze bij het ene vak leren eigenlijk hetzelfde is als bij een ander vak. Tijdens de conferentie werden hiervoor handvatten geboden.

Training 'Didactiek van de hoop'

Informatie over klimaatverandering die leerlingen krijgen op school en via de media leidt vaak tot sombere gevoelens over de toekomst. Veel jongeren ervaren klimaatstress. De 'Didactiek van de Hoop' probeert gevoelens van angst en uitzichtloosheid te doorbreken. Met verschillende werkvormen wordt geprobeerd leerlingen het gevoel te geven dat een betere wereld mogelijk is, en dat zij daar een rol in kunnen spelen. De Universiteit Utrecht, Stichting Technotrend, Het College van Rijksadviseurs en het KNAG hebben samen deze werkvormen ontwikkeld in het kader van 150-jaar KNAG. Tijdens de eendaagse training kregen docenten uitleg over de achtergrond en de principes van de Didactiek van de Hoop. Daarna werden verschillende lesmaterialen doorgenomen, en werd besproken hoe deze toegepast kunnen worden in de aardrijkskundeles. De training vond plaats in Utrecht, en werd georganiseerd op donderdag 14 september, maandag 25 september en vrijdag 6 oktober.

GEObattle

GEObattle is een aardrijkskundige wedstrijd voor leerlingen uit groep 8, die georganiseerd wordt door een school in het voortgezet onderwijs. Die school (vaak de aardrijkskundesectie) nodigt basisscholen in de omgeving uit om een team, van vier leerlingen, af te vaardigen voor de GEObattle. Tijdens de wedstrijdmiddag spelen de leerlingen vijf korte geografische battles. Dit zijn aardrijkskundige vraagstukken waarbij (aardrijkskundige)kennis, -vaardigheid, creativiteit en doortastendheid centraal staan. Daarnaast krijgen de leerlingen een ruimtelijk probleem voorgelegd, waarvoor ze een oplossing moeten bedenken. Dit doen ze door een creatieve poster te maken over een ruimtelijk probleem, daarbij lichten ze hun keuzes toe. De winnaar van deze regionale GEObattle kan deelnemen op NK-GEObattle (mits deze het betreffende jaar georganiseerd wordt).

In 2023 was het voor het eerst sinds corona weer mogelijk om GEObattles te houden. Dertien scholen hebben een lokale GEObattle georganiseerd. Er is dit jaar geen NK gehouden.

De organisatiestructuur is veranderd, voor het schooljaar 2023-2024 loopt het daarom anders dan voorheen.

Ga naar de website [GEObattle.nl](https://geobattle.nl) voor informatie en inspiratie.

Het KNAG is een van de sponsors van de GEObattle.

geobattle.nl

3.5 Lesmodules en onderwijsproducten

Essaybundel (150 jaar KNAG)

De essaybundel *Aardrijkskunde in transitie? Vakinhoudelijke perspectieven op de examenprogramma's aardrijkskunde* is in 2023 opgeleverd. In dit verzamelwerk delen experts hun gedachten over wat jongeren tussen 15 en 18 jaar in de komende decennia zouden moeten leren. Diverse thema's komen aan bod, zoals klimaatverandering, het Antropoceen, diversiteit, sociale en ruimtelijke ongelijkheid, migratie, Europa en geopolitiek. Tijdens een studiedag in maart 2023 (zie paragraaf 3.2) gingen docenten, lerarenopleiders en curriculumdeskundigen met elkaar in gesprek. Als voorbereiding op deze dag hebben de deelnemers de essaybundel doorgenomen. De volledige essaybundel, inclusief een verslag van de belangrijkste uitkomsten van de studiedag kan gevonden worden op geografie.nl.

Handleiding Toekomstdenken (150 jaar KNAG)

Het College van Rijksadviseurs heeft de Handleiding Toekomstdenken ontwikkeld om te kijken naar de toekomst van Nederland. Het handboek biedt vier methoden, waaronder het verkennen van de toekomst via tijdlijnen, intergenerationeel ontwerp, het creëren van een 'Museum van de toekomst' en het benutten van het principe 'water en bodem sturend' in ruimtelijke planning. Speciaal voor aardrijkskundedocenten is er een aangepaste versie ontwikkeld in samenwerking met de Universiteit Utrecht.

Jongerenparticipatie eigen leefomgeving (150 jaar KNAG)

De les, handleiding en de website behorende bij de actie Jongerenparticipatie (paragraaf 3.4) zijn vrij te gebruiken. Zie geografie.nl.

Lesmateriaal van Esri Nederland (150 jaar KNAG)

Voor het 150-jarig lustrum van het KNAG ontwikkelde Esri Nederland (internationale) lespakketten over vraagstukken die sterk spelen in Nederland. Het lesmateriaal biedt allerlei mogelijkheden om zelf geografische data te analyseren door middel van digitale kaarten. De lessen zijn te vinden op geografie.nl.

In 2023 werden hiervan twee lespakketten opgeleverd. Floor Gunzeln ontwikkelde lesmateriaal dat ingaat op het effectief leren lezen van kaarten. Deze lessen maken gebruik van Geografische Informatiesystemen (GIS) en zijn ontworpen voor alle niveaus in het voortgezet onderwijs. De drie lessen zijn onafhankelijk van elkaar te gebruiken.

Ook Mitchell Verkroost ontwikkelde lessen voor het voortgezet onderwijs, over hittestress. Verder zijn er twee extra opdrachten waarin je je kennis kunt uitbreiden. Hierin leer je over hittestress in de toekomst en de rol van datakwaliteit bij dit soort ruimtelijk onderzoek.

Waterwolven

In opdracht van Rijkswaterstaat, heeft Wavemakers United in samenwerking met Marloes Pouw namens het KNAG een les over droogte ontwikkeld. Deze les, bedoeld voor de onderbouw vo en bovenbouw po, bestaat uit drie delen. Eerst een inhoudelijke klassikale bespreking wat droogte eigenlijk is en hoe waterschaarste kan ontstaan. Hierna komen leerlingen er via het spel Waterwolven achter dat een eerlijke verdeling van water niet makkelijk is. De les wordt afgesloten met een discussie over de waterverdeling bij droogte. Kijk voor meer informatie op geografie.nl.

3.6 Geo Future School

Het jaar 2023 was voor Geo Future School (GFS) een jaar van vooruitgang. De laatste naslepen van corona zijn de deur gewezen en scholen konden GFS weer meer prioriteit geven. Op 1 september waren er 4 volwaardige Geo Future Scholen. Het Gymnasium Apeldoorn, Het Streek in Ede, Montessori Lyceum Groningen en het St. Bonifatiuscollege in Utrecht. In december van 2023 voegde het Groevenbeek uit Ermelo zich hierbij als vijfde volwaardige school. Ook sloten er gedurende het jaar nieuwe scholen aan bij de community: het Drachtser Lyceum uit Drachten, Liemers College uit Zevenaar en het Vellesan College uit IJmuiden. De structuur waarbij de Geo Future scholen worden aangestuurd door onderwijskundigen is ongewijzigd. Wel zijn er wat dingen veranderd en zijn we in twee regio's nog op zoek naar een onderwijskundige.

- Regio noord: David Pijpaert is gestopt. Zijn plek is nog niet ingenomen.
- Regio midden/zuidoost: Katie Oost is gestopt als coördinator. Wel is Katie nog altijd betrokken bij de community als beoordelaar van modules en denkt ze mee over de te varen koers.
- Regio Utrecht-Rotterdam: Tim Favier (UU) & Michelle Groeneweg (HU)
- Regio Amsterdam – Den Haag: Tjerk Destombes (UvA) heeft de taken van Daniël Bonder overgenomen.

Dit team met onderwijskundigen werd in 2023 ondersteund door Tine Béneker en Rob Adriaens. Zij kijken als respectievelijk hoogleraar Geografie & Educatie (UU) en mede-grondlegger van Geo Future School mee en adviseren het team waar nodig.

Het KNAG-bureau bood administratieve, financiële en redactionele ondersteuning voor formats, zorgde voor certificering, en beschikbaar stellen van modules en onderhield de website van Geo Future School.

Met regelmaat werden overleggen georganiseerd zodat iedereen op de hoogte werd gehouden van de laatste ontwikkelingen.

De website van Geo Future School is een plek waar relevante nieuwsartikelen worden gedeeld, materialen ter beschikking worden gesteld en nieuwe scholen zichzelf kunnen voorstellen. Daarnaast is er een nieuwe map met modules gedeeld die nog niet helemaal af zijn, maar interessant genoeg zijn om te delen met de community.

geofutureschool.nl

GFS als schoolexamenvak

In 2021 heeft er een oriënterend gesprek plaatsgevonden tussen het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), verschillende onderwijskundigen en het KNAG-bureau. De werkgroep die vervolgens is opgericht en bestaat uit Mathijs Booden (UvA), Katie Oost en Rob Adriaens heeft een concept examenprogramma geschreven. Dit programma is in 2023 aangeboden bij OCW. Ze waren onder de indruk van het programma. Er wordt gezocht naar een school die wil meedoen aan de pilot om het programma te testen.

Teacher Leadership

In 2021 heeft het eerste scholingstraject van de leergang Teacher Leadership plaatsgevonden. Na dit grote succes is er geprobeerd om in 2022 en 2023 een nieuwe leergang te starten. Helaas kon de leergang door enkele afmeldingen geen doorgang vinden.

Nascholing GFS

In juni 2023 heeft er online een Geo Future School nascholing plaatsgevonden. Ondanks de beperkte aanmeldingen was er een betekenisvol programma waarbij de deelnemende scholen een afwisselend aanbod kregen met ervaringen van andere scholen en praktische inhoud.

4. Publicaties

4.1 Geografie

Ook voor *Geografie* stond 2023 in het teken van het KNAG-lustrum. Met 92 pagina's werd het lustrumnummer ter ere van het 150 jarig bestaan van het genootschap in juni het een na dikste nummer van *Geografie* ooit. Dit was enkel mogelijk door de tomeloze inzet van de lustrum-gastredactie bestaande uit: Ben de Pater, Leo Paul, Rob van der Vaart en Florian Willems. Het lustrumnummer poogde echt anders te zijn dan dat uit 2014. Daarin werd veelal teruggeblikt op de geschiedenis van het vak en het genootschap. Dit keer wilde de gastredactie een overzicht geven van de stand van zaken en een vooruitblik. Daarbij werden drie paden gevolgd die sporen met de belangrijkste herkomstgroepen van de lezers: onderwijs, wetenschap en praktijk. Daarnaast was er ook specifiek aandacht voor de dekolonisatie van het KNAG. De spijtbetuiging van het KNAG-bestuur aan wie onrecht is aangedaan bij de rol die het genootschap vertolkte in het koloniale systeem, vormde de opmaat van een reeks artikelen van Dominique Angel, Roberto Breeveld, Joost Penninx, Tjerk Faber, Renée Gulikers en Michael Breeveld over dekolonisatie: van de geografie, van het aardrijkskunde-onderwijs en van het aardrijkskundig genootschap. Wederom heeft de redactie geprobeerd om *Geografie* in 2023 een divers tijdschrift te laten zijn waarin onderwerpen vanuit een breed spectrum van de geografie en aardrijkskunde worden aangeboden. Daarbij is steeds gekeken naar wat voor de lezers interessant is. Inhoudelijk leverde dit een mix op van artikelen die door zowel docenten aardrijkskunde, praktijkgeografen,

studenten als geografisch geïnteresseerden met belangstelling gelezen kon worden. Getrouw de formule van de laatste jaren toonden stafleden van de universiteiten de maatschappelijke relevantie van hun onderzoek en stimuleerden we het schrijven van artikelen samen met studenten. Niet onvermeld mag blijven dat steeds meer geografen na hun pensionering belangstelling blijven houden voor het vak en uit pure interesse zich zetten tot het schrijven van artikelen.

Traditioneel domineren sociaalgeografische artikelen in *Geografie*. Sinds 2007 proberen we een evenwichtiger verdeling van het aantal sociaal- en fysisch-geografische artikelen te realiseren. Ook in 2023 waren wij in staat om dankzij redacteurs en auteurs een groot aantal fysisch-geografische artikelen te plaatsen. Wederom prijzen we de inzet van Hans de Jong. Daarnaast bleken de bijdragen van Mathijs Booden en Bernd Andeweg onmisbaar. Verder was er in 2023 onder meer aandacht voor het noodweer in Californië, hoogwaterveiligheid in Nederland, de verwoestende aardbevingen in delen van Zuid-Turkije en Noord-Syrië in februari en de aardbeving in Marokko in september.

Wederom heeft de redactie van *Geografie* het afgelopen jaar gepoogd de actualiteit geografisch te benaderen. Dit resulteerde naast artikelen als 'De kaart en het territorium' over een schoolkaart die inzet werd van een conflict tussen Tel Aviv en Israël, en artikelen over de mogelijke snelle uitbreiding EU en de veerkracht van Chicago.

Op het gebied van onderwijs kwamen naast de actualisering van de syllabi voor examens havo en vwo de basisvaardigheden aan bod.

In het meinummer besteedde Herman van der Wusten traditiegetrouw aandacht aan WOII. Dit jaar met het artikel 'Wie herdenken wij op 4 mei?' Daarnaast schreef Cynthia Rensman een over de Atlantikwall: een langgerekt litteken in het weefsel van Den Haag. Nieuw in 2023 was de rubriek 'Vraag het de geoloog'. Hierin beantwoordt geoloog Mathijs Booden ingewikkelde vragen uit de klas. Zo vermindert hij de kloof tussen wetenschap en onderwijs. Dan Assendorp nam ons verder mee op 'De lijn van Dan' waarin hij van zijn geboortegrond op de oude duinen nabij Santpoort loopt naar zijn huidige woonplaats op het rivierduin bij Duiven. Otto Verkoren schreef verder aan zijn reeks 'Plaatsen van herinnering in de VS', Reinder Storm en Peter van der Krogt lasten een pauze in in de reeks 'Kaart in beeld', waarin ze cartografische

verrassingen tonen uit de KNAG-collectie van Allard Pierson / De Collecties van de Universiteit van Amsterdam. Zo kon onder de bezielende leiding van Peter van der Krogt in dit lustrumjaar steeds een artikel verschijnen van een 'Kartografische leeftijdsgenoot': een kaart die net als het Aardrijkskundig Genootschap in 1873 het levenslicht zag. Een veelheid aan auteurs van Explokaart verblijdde de lezers met onbekende cartografische juweeltjes. Na beëindiging van zijn reeks 'Voorbij de smart city' over humane steden, leverde Herman van den Bosch in 2023 een aantal artikelen die soms in het verlengde van de reeks lagen. Bart Roelofs tenslotte continueerde zijn reeks 'Open kaart' waarin hij ingaat op de inhoud van gevonden kaarten en laat zien hoe de informatie anders, en vaak beter, weergegeven had kunnen worden. De redactie van *Geografie* kende in 2023 geen mutaties. De samenstelling van de redactie is te vinden in bijlage II. Alle artikelen zijn te vinden op geografie.nl.

4.2 geografie.nl

geografie.nl biedt een podium voor nieuws, kennis en opinie uit de wereld van de geografie. De website is gericht op een breed publiek uit onderwijs, praktijk, journalistiek, politiek, maar ook algemeen geïnteresseerden.

Alle artikelen die in 2023 in het tijdschrift *Geografie* verschenen zijn ook online te vinden, geografie.nl fungeert zo als digitaal archief voor het tijdschrift. Bij een aantal artikelen staan op de website ook aanvullingen bij het tijdschrift.

Tot en met 2010 terug staan alle artikelen online. Sinds 2021 worden ook boek- en podcastrecensies online geplaatst. Andere publicaties op geografie.nl komen vanuit samenwerkingen van het KNAG met verschillende partijen.

Auteurs van wetenschappelijke, Engelstalige publicaties uit TESSG werd gevraagd of zij een Nederlands, kort en toegankelijk verhaal konden schrijven over hun onderzoek. Dit werd op geografie.nl gepubliceerd met verwijzing naar het wetenschappelijke artikel.

Op deze manier kreeg geografie.nl inhoudelijk interessante input en TESSG een groter lezerspubliek.

De samenwerking met de partners (Universiteit Utrecht, Universiteit van Amsterdam, Rijksuniversiteit Groningen, Radboud Universiteit Nijmegen en Van Hall Larenstein) liep goed en leverde een aantal artikelen op.

De webredacteur verzorgde in 2023 workshops populair schrijven aan de Universiteit Utrecht (bachelor Aardwetenschappen en Sociale Geografie & Planologie, honoursstudenten). Studenten leren hier om hun wetenschappelijke onderzoek te vertalen naar een toegankelijk leesbaar verhaal dat op geografie.nl wordt gepubliceerd. Externe auteurs wisten de webredactie goed te vinden en kwamen met ideeën voor artikelen. Tegen vergoeding kan op geografie.nl worden geadverteerd, hiervan werd in 2023 door verschillende

partijen gebruik gemaakt. Naast nieuws, kennis- en opiniestukken biedt geografie.nl informatie over het KNAG en haar activiteiten, een agenda en een aparte sectie over onderwijs. In 2023 werd geografie.nl 330.000 keer bezocht. Zoals elk jaar zagen we pieken rond de examenbesprekingen en de KNAG Onderwijsdag. De samenstelling van de webredactie is in bijlage II te vinden. Daarnaast telt geografie.nl een aantal enthousiaste vaste auteurs die graag meewerken en -denken om de website te vullen, een waardevolle basis.

4.3 TESH

In samenwerking met de Amerikaanse uitgeverij Wiley (of John Wiley & Sons, Inc.) publiceert het KNAG het Engelstalige wetenschappelijke *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, afgekort TESH. In het tijdschrift worden wetenschappelijke artikelen gepubliceerd over sociaal- en economisch-geografisch onderzoek vanuit de hele wereld. De redactie bestaat uit onderzoekers gekoppeld aan Nederlandse en Vlaamse onderzoeksinstituten waarbij het merendeel verbonden is aan een universiteit. Hun voorname taak bestaat uit het kwalitatief beoordelen van ingezonden artikelen en het delegeren van beoordelingen door externe reviewers. De samenstelling van de redactie (bijlage II) veranderde in 2023. Ilse van Liempt en Michiel van Meeteren vulden Manuel Aalbers aan als editors-in-chief zodat ze in 2024 het stokje over kunnen nemen. Willem Boterman heeft in april Niels Beerepoot vervangen als executive editor. De redactie wil de vertrokken redactieleden Huib Ernste en Niels Beerepoot van harte bedanken voor de jarenlange inzet voor het tijdschrift. Wederom verschenen er dit jaar (jaargang 114) vijf verschillende TESH-

nummers. In het eerste nummer werd de eerste TESH Best Paper Award uitgereikt aan Jason Hackworth's 'Why Black-majority neighborhoods are the epicenter of population shrinkage in the American Rust Belt' waarin de auteur het causale verband tussen raciale vooroordelen en stedelijke krimp onderzoekt. In het tweede issue bliken we terug op Peter J. Taylor's 'The Ontological Challenge' waarin regionale geografie en klimaatverandering worden samengebracht. Het derde nummer bevatte ons jaarlijks terugkerende forum waarin we terugblikken op een klassiek artikel gepubliceerd in TESH. Een klassieker kan een veel geciteerd artikel zijn of een artikel dat anderszins cruciaal is geweest voor de ontwikkeling van een geografische subdiscipline of specialisatie. Torsten Hägerstrand's, TESH's meest invloedrijke publicatie, 'Diorama, Path and Project' werd behandeld waarin de verschillende forumbijdragen de evolutie van ideeën binnen de tijdgeografie belichten en de hedendaagse potentie hiervan benadrukken. Het vierde nummer was een regulier nummer en bestaat uit een variëteit aan artikelen.

Tot slot was het vijfde nummer een zogenaamd special issue genaamd 'Cities and Universities. Discourses, Spatialities, and Material Infrastructures of University-Driven Urban Change' dat ingaat op hoe universiteiten een steeds belangrijkere rol zijn gaan spelen in de fysieke, economische en sociale transformatie van steden. Dit was tevens het laatste papieren uitgegeven nummer. Vanaf 2024 is TESSG enkel nog digitaal beschikbaar en kan op aanvraag wel gedrukt worden.

4.4 Digitale nieuwsbrieven

Het KNAG houdt leden en andere geïnteresseerden regelmatig op de hoogte van nieuws uit de vereniging en de wereld van het aardrijkskunde-onderwijs door middel van de Nieuwsbrief KNAG & Onderwijs (1800 abonnees). In deze nieuwsbrief wordt ook regelmatig tegen betaling geadverteerd.

4.5 Sociale media

Via sociale media blijft het KNAG in contact met haar leden en andere geïnteresseerden. Met sociale media wordt aandacht gegenereerd voor de activiteiten van het KNAG, de artikelen van geografie.nl en aardrijkskundig nieuws.

Het tijdschrift is opgeklommen in de impact factor ranking van de 17^e naar de 12^e plaats (van de 86 tijdschriften) in geografie en van de 78^e naar de 62^e plaats (van de 380 tijdschriften) in economie. Daarnaast is er een enorme toename geweest in het vrij beschikbaar stellen van artikelen (open access), zonder abonnement of betaalmuur, met een stijging van 161,5 procent.

Ook wordt de Nieuwsbrief geografie.nl verstuurd, waarmee de beste artikelen van geografie.nl onder de aandacht worden gebracht aan de 2000 abonnees. In aanloop naar de GeoWeek wordt een aantal keer een aparte GeoWeek-nieuwsbrief verstuurd. Verder wordt op onregelmatige basis een nieuwsbrief Geo Future School gestuurd aan scholen die daaraan deelnemen.

Door meerdere accounts te gebruiken, weet het KNAG verschillende interessegroepen te bereiken. In bijlage III een overzicht van het aantal volgers per sociale media-account.

Bijlage I KNAG-leden en tijdschriftabonnees

Categorie	Datum	15-1-20	15-01-21	15-01-22	15-01-23	15-01-24
lid zonder tijdschrift		84	73	67	62	55
lid zonder tijdschrift reductie		9	18	16	16	14
lid zonder tijdschrift student		0	0	0		
totaal aantal leden zonder tijdschrift		93	91	83	78	69
lid met <i>Geografie</i>		1358	1213	1200	1207	1207
lid met <i>Geografie</i> reductie		605	732	717	678	653
lid met <i>Geografie</i> student		523	452	503	522	539
lid met <i>Geografie</i> en TESG		71	69	68	63	65
lid met <i>Geografie</i> en TESG reductie		20	31	35	35	36
lid met <i>Geografie</i> en TESG student		55	59	65	65	69
aantal leden met abonnement <i>Geografie</i>		2632	2556	2588	2570	2569
lid met TESG		5	3	3	3	2
lid met TESG reductie		0	1	1	1	1
lid met TESG student		0	0	1	1	0
aantal leden met abonnement TESG		151	163	173	168	173
totaal aantal leden KNAG		2730	2651	2676	2653	2641
abbonementen <i>Geografie</i> zonder lidmaatschap KNAG						
instelling		150	150	151	154	160
via agent		64	60	60	58	53
particulier		4	3	3	0	0
gratis		27	25	23	22	21
cadeau (RUG)		5	4	9	3	0
totaal aantal abonnementen <i>Geografie</i>		2877	2794	2825	2804	2803
totaal aantal reductieleden*		634	782	769	730	704
totaal aantal studentleden		578	511	569	588	608

*reductieleden zijn als volgt verdeeld:

	2020	2021	2022	2023	2024
overgang (van student naar normaal tarief)	19	96	87	79	72
pensioen	180	274	276	257	253
docent basisschool	6	6	7	6	6
docent vmbo	361	336	328	319	306
VLA-lid	14	18	19	19	19
baanloos	45	42	41	38	35
aio/oio	10	10	11	12	13

Bijlage II Overzicht redacties

Redactie Geografie

Kernredactie

dr. Ronald Kranenburg – hoofd- en beeldredactie
Gemmeke van Kempen – eindredactie
Barend Köbben – kaartredactie

Grote redactie

dr. Manuel Aalbers
dr. Bernd Andeweg
dr. Dan Assendorp
prof. dr. Tine Béneker
Jeroen Bosman
dr. Frank van Dam
Henk Donkers
dr. Peter Groote
Roosmarijn Haring
prof. dr. Gert-Jan Hospers
dr. Henk van Houtum
Hans de Jong
prof. dr. Steven de Jong
Moniek Löffler
dr. Virginie Mamadouh
dr. Rianne van Melik
Henk Notté
Laurien Petri
dr. Arie Romein
Monique Roso
prof. dr. Joop van der Schee
dr. Bas Spierings

Webredactie geografie.nl

dr. Dan Assendorp (Van Hall Larenstein)
dr. Marco Bontje (Universiteit van Amsterdam)
Anne-Mieke Kok (Van Hall Larenstein)
dr. Ronald Kranenburg (KNAG)
dr. Rianne van Melik (Radboud Universiteit Nijmegen)
dr. Leo Paul (Universiteit Utrecht)
Eelko Postma (KNAG)
dr. Ton van Rietbergen (Universiteit Utrecht)
Imre Veen (Rijksuniversiteit Groningen)
Florien Willems (KNAG)

Redactie Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie

dr. Manuel Aalbers – *editor-in-chief*
dr. Niels Beerepoot – executive editor (gestopt april 2023)
dr. Willem Boterman – executive editor (aangetreden april 2023)
dr. David Evers
dr. Wouter van Gent
dr. Sierdjan Koster
dr. Ilse van Liempt – *editor-in-chief* (aangetreden als editor-in-chief oktober 2023)
dr. Michiel van Meeteren – *editor-in-chief* (aangetreden als editor-in-chief oktober 2023)
prof.dr. Louise Meijering
dr. Evert Meijers
dr. Rianne van Melik
dr. Martijn Smit – book review editor
dr. Eveline van Leeuwen
prof. dr. Frank Witlox

Bijlage III Sociale media

Instagram:

GeoWeek	150
KNAG	627

Facebook:

Geo Future School	210
geografie.nl	883
GeoWeek	225
KNAG	1424

Twitter / X:

@GeoFutureSchool	333
@geografieNL	862
@Geo_Week	200
@knag	1406
@tesg_journal	551

LinkedIn-pagina's:

geografie.nl	929
KNAG	1323

LinkedIn-groepen:

GeoWeek	265
KNAG	1746

Bijlage IV Verzonden persberichten

2 maart 2023

Het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap (KNAG) viert 150-jarig bestaan

150
jaar **knag**
wereld in transitie

Vandaag viert het KNAG zijn 150-jarig bestaan. Met diverse activiteiten verspreid over het jaar is er aandacht voor het centrale thema 'Wereld in transitie'. Het KNAG is de beroepsvereniging van geografen en wil ruimtelijke vraagstukken breed onder de aandacht brengen.

Eelko Postma, directeur van het KNAG, noemt het een presentatie dat aardrijkskundigen al 150 jaar binnen het KNAG samenwerken aan het beter begrijpen van de wereld, veraf en dichtbij: "Wie zich betrokken voelt bij wat er in de wereld en met planeet aarde gaande is, weet dat er enorme uitdagingen zijn, zoals klimaat en energie, geopolitiek en migratie. Het zijn kwesties die met elkaar verweven zijn in een samenspel dat van gebied tot gebied verschilt. Kennis hiervan is onmisbaar voor ieders leven, onze samenleving en de toekomst van de aarde."

Maart 2023: in de tentoonstelling Open kaart bij Allard Pierson zijn kaarten en objecten uit de KNAG-collectie te zien. Tijdens de studiedag toekomstige examenprogramma's denken docenten, lerarenopleiders en curriculumdeskundigen na over de wat jongeren zouden moeten leren in het vak aardrijkskunde.

Juni 2023: een special van het tijdschrift *Geografie*, waarin de gastredactie inzoomt op 50 jaar veranderend onderwijs, ontwikkelingen in de wetenschap en het brede werkveld waarin geografen opereren. Tijdens het lustrumcongres Ruimte voor Transitie komen geografen uit alle vakgebieden bij elkaar om kennis uit te wisselen en zich te laten inspireren over de ruimtelijke toekomst van Nederland. Bij het filmfestival Ode aan de aarde worden vier films vertoond die samen een divers beeld geven van de planeet.

Najaar: tijdens het veldwerk jongerenparticipatie eigen leefomgeving kunnen docenten hun leerlingen aan de slag zetten om data te verzamelen over hun eigen omgeving die daadwerkelijk zullen worden gebruikt in onderzoek van geografische instanties. Op de jaarlijkse KNAG Onderwijsdag komen zo'n duizend aardrijkskundedocenten bij elkaar, om meer te leren over een wereld in transitie.

Hele jaar door: de GIS-modules van Esri Nederland bevatten vraagstukken die in Nederland spelen; docenten kunnen deze lespakketten gratis gebruiken. In de Aardrijkskunde Filmwedstrijd leggen middelbare scholieren de wereld om zich heen vast met film. In oktober is de grote finale.

Op de lustrumwebsite 150jaarknag.nl is informatie over alle activiteiten te vinden.

1 mei 2023

Ruim 1600 leerlingen op expeditie met aardrijkskunde

Van 8 mei t/m 12 mei vindt de GeoWeek plaats. Ruim 1600 leerlingen verspreid over het hele land gaan op expeditie met aardrijkskunde onder leiding van een geoprofessional. Ze doen veldwerk, bezoeken een bedrijf of krijgen een gastles.

GeoWeek

op expeditie met aardrijkskunde

Voor leerlingen is het interessant buiten het klaslokaal te leren

over de geo-sector. Bedrijven, instellingen en overheden zetten in de GeoWeek tal van activiteiten op het programma. Denk aan het bouwen van een dijk, het veld in gaan met een grondboor, de omgeving van de school in kaart brengen, aan een geologische tijdlijn puzzelen met fossielen of met eigen ogen zien waar hun kraanwater vandaan komt. Tijdens de GeoWeek ontdekken leerlingen door het hele land aardrijkskunde op zijn leukst, namelijk door het zelf te doen! Voor professionals uit de bodem-, water- en geo-informatiesector is de GeoWeek een unieke kans om hun expertise en enthousiasme te delen in de les. Ze vertellen over hun beroep en geven allerlei informatie over bodemonderzoek, geologie of duurzaamheid.

Mogelijk inspireren ze leerlingen om in de toekomst ook in de geo-sector aan de slag te gaan. Het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap (KNAG) organiseert elk jaar de GeoWeek. De GeoWeek wordt financieel mogelijk gemaakt door Expertisenetwerk Bodem en Ondergrond (ENBO), Kadaster, KNAG, Leer Ons Water Kennen, Rijkswaterstaat en de Unie van Waterschappen. Informatie via geoweek.nl.

24 mei 2023

Filmfestival Ode aan de aarde

Het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap (KNAG) bestaat 150 jaar en organiseert op zaterdag 10 juni in Kinopolis in Utrecht een aardrijkskundig filmfestival: Ode aan de Aarde. Vier bekroonde films geven samen een indrukwekkend beeld van onze aarde en hoe wij daarmee omgaan.

In de ochtend de experimentele Amerikaanse film *Koyaanisqatsi* (1982) met muziek van Philip Glass en 's avonds de Canadese documentaire *Anthropocene* (2019). Daar tussenin een middagprogramma met de Italiaans-Panamese documentaire *Tierra Adentro* (2018) en de Nederlandse film *Berg* (2021). Elk van deze films wordt kort ingeleid - inhoudelijk en filmkundig. Ook de regisseurs komen daarbij aan het woord, via een videoboodschap of live: de Amerikaanse Godfrey Reggio, drie Canadese regisseurs, Joke Olthaar, en de Italiaanse geograaf Mauro Colombo.

Het festival raakt de kern van de aardrijkskunde: de aarde als woonplaats van mensen en mensen als bewoners van de aarde.

Hoe we met de aarde omgaan wordt in de films indringend duidelijk. Maar ook het majestueuze van de aarde krijgt in het programma aandacht. Met het festival Ode aan de Aarde biedt het jarige KNAG een evenement dat kunst en wetenschap met elkaar verbindt, dat esthetische ervaring koppelt aan inhoudelijke reflectie.

Alle filmliefhebbers zijn op 10 juni welkom! Voor meer informatie (ook trailers van de films) en voor kaartverkoop, zie <https://150jaarknag.nl/filmfestival>.

5 oktober 2023

Jongeren in actie voor eigen leefomgeving

Tijdens de week van 9 tot 13 oktober 2023 zullen leerlingen tussen de 10 en 14 jaar verspreid over Nederland de kans krijgen hun eigen leefomgeving te verbeteren. Gewapend met hun mobiele telefoons en een speciale app, zullen leerlingen de leefomgeving van verschillende buurten inspecteren en tegelijkertijd leren over het belang van participatie.

Ze zullen specifiek speel- en chillplekken observeren en hun bevindingen delen via een app, waarna de verzamelde gegevens automatisch worden weergegeven op een online kaart. Hierdoor krijgen deelnemers en belanghebbenden inzicht in hoe jongeren hun leefomgeving ervaren en welke veranderingen zij graag terugzien.

Dit project, in het kader van het 150-jarig jubileum van het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap, wordt samen georganiseerd met EduGIS, Esri Nederland en Kadaster en heeft als voornaamste doel de betrokkenheid van jongeren bij hun eigen omgeving te versterken. Het project benadrukt het belang van de stem van jongeren in een leefbare, veilige en duurzame publieke ruimte, waarin zij actief kunnen bijdragen aan de verbetering daarvan.

6 oktober 2023

Glazen Globe 2023 toegekend aan *Dit was de plastictijd*: een hoopvol kinderboek

Op donderdag 5 oktober werd de Glazen Globe , de prijs voor het beste geografische jeugdboek, toegekend aan schrijver Geert-Jan Roebers voor zijn inspirerende kinderboek *Dit was de plastictijd* .

Voorafgaand aan de uitreiking kregen twee klassen op basisschool Het Wespennest in Amsterdam les over de plasticsoep, waarna ze de opdracht kregen om tien minuten het schoolplein te doorzoeken naar zwerfplastic. Met een overweldigende hoeveelheid plastic als decor en een enthousiast publiek ontving schrijver Geert-Jan Roebers de prijs voor zijn boek.

Dit boek, een initiatief van de Plastic Soup Foundation, neemt lezers mee op reis naar een plasticvrije wereld. Dr. P.C. Buis, een archeoloog uit 2132, fungeert als gids en vertelt over het plasticprobleem, de mondiale impact en de inzet van jonge helden.

In tegenstelling tot zijn gebruikelijke enthousiasme tijdens het vooronderzoek, merkte Geert-Jan op dat hij bij dit boek juist steeds somberder werd. De urgentie van het onderwerp overtuigde hem om dit verhaal daarom te schrijven met een hoopvolle toon. Het voorwoord benadrukt het al: de mens is verantwoordelijk voor het plasticprobleem en kan het ook oplossen. *Dit was de plastictijd* presenteert zo een motiverend verhaal door een duidelijk en herkenbaar beeld van het plasticprobleem te schetsen. De illustraties en foto's, die minstens net zo belangrijk zijn in het boek, zijn respectievelijk gemaakt door Margot Westermann en Michiel Spijkers. Het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap (KNAG) reikt sinds 1986 elke twee jaar de Glazen Globe uit. Op geografie.nl/glazenglobe zijn voorgaande winnaars en het juryrapport te vinden.

6 oktober 2023

Leerlingen winnen Aardrijkskunde filmprijs

Op 6 oktober vond de finale van de Aardrijkskunde Filmwedstrijd plaats in het Museon-Omniversum in Den Haag. Vier leerlingen van het Gymnasium Coleanum wonnen de eerste prijs in de categorie bovenbouw met hun korte film over voorzieningen en activiteiten in Stadshagen. In de categorie onderbouw wonnen vier leerlingen van het Sint-Janslyceum met hun film over het behouden van droge voeten in Hurwenen.

De winnende films werden op het witte doek van de filmzaal in Museon-Omniversum getoond. Stadshagen voor jongeren door jongeren onderzocht jongerenvoorzieningen in Stadshagen en bood een kijkje in het gebrek aan activiteiten in de eigen regio van de leerlingen. Het team van het Gymnasium Coleanum uit Zwolle heeft persoonlijke ervaringen gebruikt om te illustreren hoe de wijk Stadshagen aantrekkelijker gemaakt kan worden. In hun film vragen ze aandacht voor een uitgebreider aanbod aan op jongeren gerichte faciliteiten en activiteiten, en legde de wijk met dit doel voor ogen vast: "Beeld zegt vaak meer dan het enkel iets voor een publiek te vertellen. Het is juist de creatieve kant wat mensen het meer laat onthouden".

De winnaars in de categorie voor de onderbouw deelden hetzelfde sentiment: "Een film brengt het onderwerp veel beter in beeld, en maakt het veel begrijpelijker." Droge voeten in Hurwenen, van het Sint-Janslyceum uit 's-Hertogenbosch, werd geprezen door de jury om het zeer informatieve karakter en het duidelijke verhaal, waarin de leerlingen vier maatregelen bespraken om het water in de Waal meer ruimte te geven.

De Aardrijkskunde Filmwedstrijd is georganiseerd in het kader van het 150-jarige bestaan van het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap met als doel scholieren in Nederland aan te moedigen op een creatieve manier naar hun omgeving te kijken en deze vast te leggen. Met als aansluitend thema: 'Jouw aarde – jouw Nederland – jouw omgeving'. De wedstrijd stond open voor alle middelbare scholen in Nederland. De jury – bestaande uit Joke Olthaar (regisseur en theatermaker), Joggem Simons (filmmaker), René van de Veerdonk (docent Aardrijkskunde en publieksfavoriet film docent van het jaar 2022) en Floor Gunzeln (docent Aardrijkskunde) - beoordeelde de inzendingen op zowel artistieke als inhoudelijke kwaliteit.

De Aardrijkskunde Filmwedstrijd is georganiseerd in samenwerking met het Netwerk Filmeducatie. Alle genomineerden, zoals de film Appels en hamburgers of Hoe komt windenergie aan land, zijn terug te vinden op de website: 150jaarknag.nl/filmwedstrijd.

Winnaars categorie bovenbouw

Winnaars categorie onderbouw

Bijlage V KNAG in het nieuws

- [Cartograaf Reinder Storm over de tentoonstelling Open Kaart](#). *Op1*, 2 maart 2023.
- [De wereldtop van de 17de-eeuwse cartografie maakte kaarten voor de scheepvaart, maar ook voor de mooi](#). *De Volkskrant*, 2 maart 2023.
- [Zeven eeuwen cartografie in museum Allard Pierson](#). *Het Parool*, 4 maart 2023.
- [Kaarten van de wereld, vol visioenen](#). *NRC*, 19 maart 2023.
- [Nederlands laatste ontdekkingsreizigers](#). *HP De Tijd*, 26 maart 2023.
- [Museumtip: Open Kaart](#). *Radio NPO 4 Klassiek*, 30 maart 2023.
- [Esmee Steenwinkel over de GeoWeek](#). *Radio Eemland 1*, 3 mei 2023.
- [‘Puk’ uit Veenendaal werd curator van een nationaal filmfestival](#). *De Rijnpost*, 7 juni 2023.
- [Harry Rogge over filmfestival ‘Ode aan de aarde’](#). *NPO Radio 1*, 9 juni 2023.
- [Kinderen in Apeldoorn beoordelen chillplekken in de buurt](#). *NOS Jeugdjournaal*, 10 oktober 2023.
- [Glazen Globe 2023 toegekend aan Dit was de plastic tijd: een hoopvol kinderboek](#). *Bibliotheekblad*, 11 oktober 2023.
- [Leerlingen Udens College stellen verbetervoorstel chillplek voor aan gemeenten](#). *inMill*, 12 oktober 2023.
- [Een betere chillplek, met tafels, banken én een prullenbak: jongeren dienen verlanglijst in bij commissie Maashorst](#). *Brabants Dagblad*, 1 februari 2024.

Bijlage VI Collage lustrumactiviteiten

Door Veronique Schutjens

Koninklijk
Nederlands
Historisch
Genootschap

Tweede Kamer der Staten-Generaal
Vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
t.a.v. mevrouw drs. E.C.E. de Kler
cie.ocw@tweedekamer.nl

Cc aan minister Paul OCW, CvTE, SLO, Cito, PO-Raad, VO-Raad

Utrecht, 23 oktober 2023

Betreft: **loslaten toetsing wereldoriëntatie leidt tot verschraling**

Geachte commissie, geachte mevrouw De Kler,

In 2023 konden leerlingen van groep 8 voor de laatste keer meedoen aan het facultatieve onderdeel Wereldoriëntatie van de Centrale Eindtoets van Cito. Sinds enkele jaren konden scholen daarbij ook kiezen voor een digitale adaptieve toets met een grote variatie in soorten vragen naast de bekende multiple choice items.

Met de overgang van de eindtoets naar een doorstroomtoets, worden de vakken aardrijkskunde, geschiedenis en natuuronderwijs niet meer landelijke getoetst.

Commerciële partijen bieden alleen doorstroomtoetsen aan voor taal en rekenen. Hierover berichtten onlangs ook het journalistiek onderzoeksprogramma Pointer van NCRV en KRO, het dagblad Trouw en andere media.

Als vak- en beroepsverenigingen vinden wij dit een groot gemis. Wij zijn van mening dat de kwaliteit van de wereldoriënterende vakken gebaat is bij landelijke toetsing en wij willen u dan ook dringend vragen deze kwaliteit te borgen met goede en gelijkwaardige toetsing.

Belang van landelijke toetsing

Landelijke toetsen geven scholen inzicht in prestaties van leerlingen in vergelijking met andere scholen. Zij kunnen de gegevens van dergelijke toetsen gebruiken om hun onderwijs te verbeteren. Voor taal en rekenen zijn dergelijke gegevens beschikbaar, maar voor wereldoriëntatie tasten scholen, ouders en leerlingen vanaf nu in het duister. De Cito-toets voor wereldoriëntatie was facultatief en telde niet mee voor het schooladvies. Scholen kozen voor de afname van deze toets, om informatie te krijgen over het niveau van hun leerlingen in vergelijking met andere scholen. Met het afschaffen van deze toets hebben scholen niet langer de mogelijkheid hier inzicht in te krijgen.

Onderwijstijd en basisvaardigheden

In diverse media klinkt de vrees dat vakken die niet getoetst worden minder serieus genomen worden en dat door afschaffing van toetsing de aandacht voor deze vakken op scholen zal verminderen. Wij delen die vrees met betrekking tot de tijd die aan deze vakken zal worden besteed. De basisvaardigheden rekenen en taal staan nu al met voorrang op het rooster. Veel basisscholen besteden hier hun hele ochtendprogramma aan (ruim drie uur). Voor alle overige vakgebieden, waaronder de wereldoriënterende en kunstzinnige vakken, resteren dan in de middag nog twee uurtjes.

Kennis van de wereld, dichtbij en verder weg, in heden, verleden en toekomst, is de kern van het onderwijs. Zonder kennis van de wereld kunnen leerlingen niet functioneren als burgers in een democratische samenleving.

De basisvaardigheden taal en rekenen zijn vanzelfsprekend belangrijk, maar zonder de context van wereldoriëntatie in principe betekenisloos. Taal, rekenen en wereldoriëntatie

kunnen niet zonder elkaar. Grootschalig onderzoek in de VS laat overtuigend zien dat geschiedenis- en aardrijkskundeonderwijs bijdragen aan de taalontwikkeling van leerlingen. Kennis van de wereld zorgt voor een rijke woordenschat, die bijdraagt aan de leesvaardigheid. Een solide kennisbasis is onmisbaar voor goed tekstbegrip. Begrijpend lezen kan niet op zichzelf bestaan, en kinderen met een brede achtergrondkennis zijn er beduidend beter in. Een vergelijkbare samenhang geldt voor burgerschap, zonder wereldoriëntatie met kennis over democratie en duurzaam omgaan met je leefomgeving heeft burgerschap geen inhoud.

Dit alles pleit ervoor om naast rekenen en taal ook de wereldoriënterende vakken landelijk te toetsen.

Actualisatie van de kerndoelen en toetsing

Momenteel werken bij SLO teams aan het actualiseren van de kerndoelen, o.a. voor Mens en Maatschappij en Mens en Natuur. Met de implementatie van de nieuwe kerndoelen, zullen scholen er nog meer behoefte aan hebben te kunnen bepalen in hoeverre hun leerlingen in groep 8 voldoen aan deze doelen met betrekking tot kennis en vaardigheden ook voor wereldoriëntatie. Daarnaast is het voor het vervolgonderwijs belangrijk inzicht te hebben in welke mate kennis en vaardigheden zijn opgebouwd en hoe vo-scholen daarop in hun onderwijs kunnen aansluiten. De implementatie van de nieuwe kerndoelen biedt een uitgelezen kans om de toetsing hierop aan te passen en doorstroomtoets aan te vullen met facultatieve toetsing voor Mens en Maatschappij en Mens en Natuur.

Als vereniging van leraren, opleiders en vakexperts voor de vakken aardrijkskunde, geschiedenis en natuuronderwijs (w.o. biologie) vragen wij u met bovenstaande argumenten de kwaliteit van het onderwijs ook in de wereldoriënterende vakken in het basisonderwijs te borgen met goede en gelijkwaardige toetsing. Analoog aan de nieuwe kerndoelen zouden wij Mens en Maatschappij en Mens en Natuur graag als facultatieve onderdelen in de doorstroomtoets willen zien, zodat scholen weer de mogelijkheid hebben hiervoor te kiezen.

Onze leden staan vanuit hun deskundigheid en professionaliteit voor het beste onderwijs en de beste ontwikkeling voor leerlingen. Wij denken en helpen graag mee om deze toetsing te realiseren.

Wij vertrouwen graag op uw handelen om de toetsing van wereldoriëntatie weer mogelijk te maken. Wij lichten ons standpunt desgewenst graag verder toe. Daarvoor kunt u contact opnemen met Marjan de Groot-Reuvekamp (voorzitter@vgnkleio.nl, 06 10795224), Leen van den Oever (vandenoever@nibi.nl, 06 14364496) of Eelko Postma (e.postma@knag.nl, 06 30795408).

Met vriendelijke groeten,

dr. Marjan de Groot-Reuvekamp, voorzitter VGN
drs. Eelko Postma, secretaris-directeur KNAG
drs. Leen van den Oever, secretaris/directeur NIBI
dr. Tim Huijgen, bestuurslid KNHG, portefeuillehouder Onderwijs
prof. dr. Carla van Boxtel, hoogleraar vakdidactiek, in het bijzonder geschiedenisonderwijs, Universiteit van Amsterdam.
prof. dr. Tine Béneker, hoogleraar geografie en educatie, Universiteit Utrecht.
dr. Marie-Christine Knippels, universitair hoofddocent natuurwetenschappelijk onderwijs, Universiteit Utrecht.

>Retouradres Postbus 16375 2500 BJ Den Haag

VGN Kleio, Koninklijk Nederlands Historisch Genootschap, Nederlands Instituut
voor Biologie, Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap
T.a.v. de heer E. Postma

Primair Onderwijs
Rijnstraat 50
Den Haag
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag
www.rijksoverheid.nl

Contactpersoon
N.A. Markslag
T +31615038061
n.a.markslag@minocw.nl

Onze referentie

Uw brief van
23 oktober 2023

Uw referentie

Datum **04 DEC. 2023**

Betreft Reactie op uw brief over wereldoriëntatie in toetsing voor het primair
onderwijs

Geachte heer Postma,

Dank voor de kopie van uw brief aan de Vaste Kamercommissie voor Onderwijs van de Tweede Kamer, over de positie van wereldoriëntatie in de doorstroomtoetsen voor het primair onderwijs. Ik waardeer het signaal dat u, samen met uw mede-afzenders, geeft en de betrokkenheid van u allen bij de inhoud van het primair onderwijs. Dat draagt mijns inziens bij aan de doorlopende leerlijnen en aansluiting tussen het primair en voortgezet onderwijs, een belangrijke ambitie in ons beleid rondom de onderwijsinhoud.

Allereerst erken ik het belang van een rijk curriculum ten volste. Ik begrijp dat u zegt dat taal en rekenen pas echte betekenis krijgen in de context van wereldoriënterende vakken. Zoals ik schreef aan de Tweede Kamer bij de aanbidding van de conceptkerndoelen Nederlands en Rekenen/Wiskunde, is het dan ook belangrijk om de basisvaardigheden taal en rekenen niet alleen op zichzelf te zien, maar ook te verankeren in zaakvakken zoals economie en biologie.¹ Met de actualisatie van de kerndoelen van de andere leergebieden liggen we op koers om hier betekenisvolle stappen in te zetten.

Aangezien toetsen het curriculum dienen te volgen, is het logischerwijs de verwachting dat de nieuwe kerndoelen ook tot wijzigingen in de toetsing leiden. Ook verwachten we scherpere kerndoelen met een beheersingscomponent beter te kunnen toetsen dan de aanbodsdoelen die ons huidige curriculum kent. Zodra de nieuwe conceptkerndoelen beschikbaar zijn, is het wat mij betreft ook het juiste moment om te bezien hoe kennis over de wereld, de maatschappij en de natuur een plek kan krijgen in doorstroomtoetsen en andere vormen van toetsen in het primair onderwijs. Zodoende kunnen leraren en scholen een beeld krijgen van de ontwikkeling van leerlingen over de volle breedte van het curriculum.

¹ Kamerstukken II, 2023-2024, 31293-700

Om hiertoe te komen treed ik in nauw overleg met de aanbieders van de doorstroomtoetsen, Stichting Cito en het College voor Toetsen en Examens. Ook heb ik begrepen dat u reeds contact heeft met Stichting Cito naar aanleiding van uw brief. Ik ben blij met uw aanbod om op dit vlak mee te denken en zal er zorg voor dragen dat u betrokken blijft in deze implementatiefase van het nieuwe curriculum.

Tot slot: ik begrijp dat het 'teaching-to-the-test'-effect hardnekkig is, en dat dit een van de redenen is voor de zorgen in uw brief. Ik heb er echter ook veel vertrouwen in dat de leraren in het primair onderwijs zorgen voor een rijk curriculum, waarin de basisvaardigheden een stevige plek hebben en in relatie tot aardrijkskundige, historische of maatschappelijke thema's worden aangeboden aan de leerlingen. Ook daaraan verwacht ik met de actualisatie van het curriculum bij te dragen.

Met vriendelijke groet,

de minister voor Primair en Voortgezet Onderwijs,

Mariëlle Paul